

บทที่ ๕

สรุปและข้อคิดเห็น

สำหรับนโยบายที่จะได้แบ่งหัวข้อที่จะศึกษาออกเป็นสองตอน ตอนแรกจะเป็น การสรุปสาระสำคัญของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ตั้งแต่บทที่ ๑ ถึง บทที่ ๔ ส่วนตอนที่สอง ว่าเป็นตอนที่กล่าวถึงข้อคิดเห็นทางประการของผู้เขียน ซึ่งจะได้นำหัวข้อที่จะศึกษาออก เป็นดังนี้ คือ ลักษณะทั่วไปของพรรคการเมืองไทย ผลกระทบเสียของพรรคการเมือง ความสนใจของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้ง การโฆษณาหาเสียงเลือกตั้ง ระบบพรรค การเมืองของไทยในอนาคต

๕.๑ ความหมายและลักษณะทั่วไปของพรรคการเมือง

ตามที่ได้ศึกษาถึงความหมายของพรรคการเมืองนั้น จะเห็นว่าพรรคการเมืองจะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

- (๑) จะต้องมีคณะบุคคลหรือสมาคม มีการจัดสรรที่เป็นองค์การ
- (๒) จะต้องมีความคิดเห็นในนโยบายทางการเมือง ในหลักใหญ่ ๆ คล้าย

คลึงกัน

(๓) จะต้องมีความมุ่งหมายที่จะคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อที่จะได้มีโอกาสเข้าควบคุมการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น พรรคการเมืองเป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้ ทั้งนี้เพราะพรรคการเมืองเป็นกลไกอย่างหนึ่งสำหรับแก้ไขข้อบกพร่องของบุคคลที่มีข้อประนีประนอมและความคิดเห็นต่างกัน และเป็นกลไกสำหรับเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบริหารงาน ในการปกครองประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการที่จะสร้างและรวบรวมประชามติขึ้นมา และทำให้ประชามตินั้นเป็นความจริง

ความจำเป็นนี้ทำให้ต้องเกิดพรรคการเมืองขึ้นนั้น เป็นเพราะหลักการบริหาร

ประเทศในระบบประชาธิปไตยนั้น บ่อยมีการดำเนินการในทางการเมือง และการเศรษฐกิจอีกแตกต่างกันไป เช่น ในทางเศรษฐกิจ บางคนนิยมไปในทางสนับสนุนอุตสาหกรรม บางคนสนับสนุนอธิธิสังคมนิยม หรือในทางการเมือง บางคนนิยมความคิดเห็นในทางการค้า บางคนนิยมความคิดเห็นในทางจารีตนิยม เป็นต้น เมื่อเจตนาของประชาชนแตกต่างกันเช่นนี้ ผู้ที่มีความคิดเห็นนิยมไปในทางเดียวกัน จึงมารวมกันเพื่อที่จะให้ความคิดเห็นแก่กันยิ่งขึ้น โดยมารวมกันในรูปพรรคการเมือง แต่ละพรรคต่างก็มีเหตุผลและข้อเท็จจริงในการปฏิบัติยกมาประกอบความคิดเห็นซึ่งเป็นนโยบายใหญ่ของพรรค ทำให้สมัครแก่ประชาชนทั่วไปที่จะได้ใจความคิดใคร่ครองดูว่า จะเลือกสนับสนุนฝ่ายใด โดยดูจากนโยบายและเหตุผลของพรรคการเมืองเหล่านั้นประกอบกับข้อเท็จจริงและสภาพบ้านเมืองร่วมกัน นอกจากนี้พรรคการเมืองยังเป็นสื่อกลางประชาชนที่แยกย้ายกันอยู่ทั่วประเทศ แต่มีความคิดเห็นเหมือนกัน ก็ให้อาศัยพรรคการเมืองเป็นสื่อกลางสำหรับประสานเจตนาของประชาชนที่แยกย้ายกันอยู่นั้นได้

โดยทั่วไปแล้ว ระบบพรรคการเมืองในประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ แบ่งออกได้เป็น ๓ ระบบ คือ

๑. ระบบพรรคเดียว
๒. ระบบสองพรรค
๓. ระบบหลายพรรค

การที่ประเทศหนึ่งประเทศใดจะมีระบบพรรคการเมืองแบบไหน ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคม ประวัติความเป็นมาของชนชั้นค่าในชีวิตของชน ประเทศในเอเชียส่วนใหญ่มีความนิยมเอียงที่จะมีพรรคการเมืองพรรคเดียว ทั้งนี้เพราะในประเทศเหล่านี้มักจะมีกษัตริย์มุลคมากกว่าหลักการ สาธารณระบบสองพรรคนิยมเป็นระบบที่ดีที่สุด เพราะทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพมั่นคงสามารถดำเนินนโยบายที่แนบชิดต่อกันเรื่อยไป ทำให้สามารถดำเนินมาตรการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศที่ถือว่าเป็นต้นกำเนิดของระบบสองพรรคได้แก่ประเทศอังกฤษ และก่อนที่พรรคการเมือง

ของอังกฤษจะมีลักษณะคงเช่นปัจจุบันนี้ ก็โดยวิวัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานถึงได้ดั่ง
 มาแล้ว นอกจากประเทศอังกฤษแล้ว ยังมีอีกหลายประเทศทั้งในยุโรปและอเมริกาที่มี
 ระบบพรรคการเมืองสองพรรค ส่วนประเทศที่มีระบบพรรคการเมืองหลายพรรคนั้น การ
 จัดตั้งรัฐบาลจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ คือ เป็นรัฐบาลแบบ
 ยผสม เพราะฉะนั้นรัฐบาลแบบนี้จึงไม่มีเสถียรภาพแต่อย่างใด เพราะพรรคการเมืองที่
 ร่วมกันประกอบเป็นรัฐบาลอาจแตกแยกออกมาจากรัฐบาลเมื่อใดก็ได้ ตัวอย่างประเทศ
 ที่มีระบบพรรคการเมืองหลายพรรค ได้แก่ฝรั่งเศสก่อนที่ประธานาธิบดีเดอโกลจะเข้า
 มาใช้อำนาจ ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองมากมาย แต่ละพรรคก็มีแนวความคิดและอุดม
 การณ์แตกต่างกันไป จึงทำให้รัฐบาลผสมที่จัดตั้งขึ้นอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคง มีการเปลี่ยน
 รัฐบาลบ่อยครั้ง

๕.๓ แนวความคิดเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยในรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗

ถึงแม้ว่าในสมัยนั้น ประเทศไทยจะมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
 ก็ตาม แต่กระบวนทัศน์ของไทยที่ทรงตระหนักถึงความสำคัญของระบบประชาธิปไตย
 และทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อให้
 ทัดเทียมกับนานอารยประเทศทั้งหลาย และเพื่อจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์สุขแก่ประชาชน
 ชาวไทย แต่เนื่องจากสภาพทางสังคมของไทยในขณะนั้นยังไม่พร้อมที่จะมีการปกครองแบบ
 ทั้งนี้เพราะประชาชนชาวไทยเคยชินกับการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นเวลาช้านาน
 หลายร้อยปี การที่จะมาเปลี่ยนโคบตั้มที่เห็นโดยง่ายย่อมไม่ใช่อะไรที่ถึงกระนั้น และแทนที่จะ
 จะนำมาซึ่งขอดีก็อาจจะนำผลร้ายมาสู่ประเทศชาติ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพระมหากษัตริย์ของไทยทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ที่จะให้
 ประเทศมีการปกครองแบบประชาธิปไตย พระองค์จึงได้ทรงวางรากฐานการปกครองแบบ
 นี้ในหมู่ราษฎรชาวไทย โดยทรงดบามแบบแผนที่ละม่อม จนกว่าราษฎรจะคุ้นเคยและ
 เข้าใจดีในภายหลัง เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้มีความรู้ความ

เข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น ทรชนพวกศักดินิยมไทยถึงสามรัชกาล คือ รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ จึงได้ทรงพยายามปรับปรุงและขยายการศึกษาให้กว้างขวางออกไป ทำให้จำนวนผู้รู้หนังสือมีเพิ่มขึ้น ซึ่งการที่ราษฎรมีการศึกษาสูงขึ้นนี้ ก็ย่อมจะเป็นผลดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ในรัชกาลที่ ๕ ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงหาผู้นำราษฎรมาให้ได้รับความรู้เป็นสุขและประสิทธิ์ประสาทความเจริญให้แก่บ้านเมือง ถึงแม้ว่าพระองค์จะเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ตาม แต่พระองค์ก็ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ อันแสดงให้เห็นเห็นว่าทรงใฝ่พระทัยในวิถีทางปกครองแบบประชาธิปไตย พระราชกรณียกิจที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การเลิกทาส ทั้งนี้เพราะเหตุว่าการมีทาสเป็นการกีดกันสิทธิของมนุษย์ เป็นดั่งไม้แขวนคอและคราญโคที่คนเราบังคับไม่ได้ความเท่าเทียมเช่นนี้แล้ว การที่จะนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้ย่อมเป็นไปได้มาก

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระองค์ได้ทรงจัดตั้งคุุฉิศานีสืบเชื้อที่จะได้ทำการทดลองการปกครองระบอบประชาธิปไตยในหมู่คนกลุ่มน้อยก่อนจะค่อยลงมือบ้างใด เมื่อได้ผลตามพระราชประสงค์แล้ว ก็จะค่อย ๆ ขยายออกไปในหมู่ราษฎรชาวไทย จนกระทั่งในชั้นสุดท้ายแล้ว ประเทศไทยก็จะมี การปกครองระบอบประชาธิปไตยเหมือนดังอารยประเทศทั้งหลาย การที่พระองค์ทรงหย่อนค่าค้อยไปเช่นนี้ เป็นเหตุให้บุคคลบางกลุ่มซึ่งมีความคิดเห็นรุนแรงปรารถนาที่จะเกิดมระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีความรู้สึกไม่พอใจ ประกอบกับสาเหตุอื่น ๆ อีกจึงได้ก่อความวุ่นวายแล้ว จึงทำให้บุคคลกลุ่มหนึ่งคิดก่อการปฏิวัติขึ้นใน ปี ค.ศ. ๑๙๓๔ แยกแผนการปฏิวัติไว้ไกลเสียก่อน จึงทำให้การปฏิวัติครั้งนี้ต้องล้มเหลวลงโดยสิ้นเชิง

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ พระองค์ทรงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยจะมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะประเทศต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงของการปกครอง

มาเป็นแบบประชาธิปไตยทั้งอื่น โคมเจสสารข้างเอเซียอาคเนย์มีเพียงประเทศไทย
ประเทศเดียวเท่านั้นที่ยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ราชบัลลังก์เอง
ภายหลังที่พระองค์เสด็จกลับจากการประศาสน์สหรัฐอเมริกาแล้ว ก็ได้ไปปรึกษาคณะ
ร่างรัฐธรรมนูญขึ้น และกำหนดประกาศใช้ในวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๗๕ อันเป็นวันจักรี
แต่ปรากฏว่ามีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายคนทรงบรมวงศานุวงศ์ได้คัดค้านไว้ว่า ยังไม่
สมควรที่จะให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะราษฎรชาวไทยยังไม่พร้อม
ต่อการปกครองแบบนี้ ดังนั้น พระองค์จึงทรงวังง้อเรื่อยมา จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลง
การปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และด้วยเหตุที่พระองค์ทรงมีพระราช
ประสงค์ก่อนจะทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ราษฎรชาวไทย พระองค์จึงทรง
ให้ความร่วมมือกับคณะผู้ก่อการด้วยดี จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นไปด้วย
ความเรียบร้อยไม่มีเหตุการร้ายแรงใด ๆ เกิดขึ้น

๔.๑ กำเนิดนครหลวงเมืองของไทย

เนื่องจากความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้แพร่หลาย
เข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวนี้ นอกจากจะมาจากอิทธิพลของไทย
จะทรงปลูกฝังให้เกิดขึ้นแล้ว ยังปรากฏว่าชาวต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายทอดอกจนทวักที่
แถบแคว้นสยามก็ได้เห็นว่าเขาอุดมการณ์ของประชาธิปไตยเข้ามาเผยแพร่ในหมู่คนไทย นอก
จากนี้ยังมีคนไทยจำนวนหนึ่งที่ไม่ศึกษาในยุโรปได้มีความเลื่อมใสต่อการปกครองแบบประชา
ธิปไตยและปรากฏมาที่จะเข้ามาไว้ในเมืองไทย นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่น ๆ อีกซึ่งได้กล่าว
มาแล้ว จึงทำให้มีผู้รวมกันเป็นคณะขึ้นเรียกว่า คณะราษฎร ทำการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ภายหลังที่เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว คณะราษฎรซึ่งถือได้ว่าเป็นพรรค
การเมืองพรรคหนึ่ง ก็ได้เข้าบริหารประเทศเนื่องจากเป็นระบอบเจ้าเดียวหัวต่อ จึงก่อ
ให้เกิดความยุ่งยากทางการเมืองเป็นอย่างมาก และความยุ่งยากทางการเมืองในระยะ

แรกทีเดียวก็คือ การขัดแย้งกันระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะ
 รัฐบาล เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าคณะรัฐบาลหรือ
 อภิมนตรีคณะราษฎรไม่ได้ปฏิบัติตามอุดมคติที่กว้างไว้ กล่าวคือไม่ได้ปกครองประเทศ
 ให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย ยังมีการวางแผนอำนาจของกองการใช้อำนาจบังคับ
 เพื่อรักษาเอกราชของทุกคน ทางฝ่ายรัฐบาลก็อ้างว่าในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ ทาง
 รัฐบาลจำเป็นต้องใช้มาตรการบางอย่างเพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาล ดังนั้น เมื่อ
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงขอร้องไห้รัฐบาลในเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง
 เมืองอื่นอีก นอกเหนือไปจากคณะราษฎร ทางฝ่ายรัฐบาลก็ไม่อาจปฏิบัติตามพระราช
 ประสงค์ได้ โดยอ้างว่าในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ยังไม่สมควรที่จะให้มีพรรค
 การเมืองอื่นอีก เพราะจะทำให้เกิดการแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า อันจะนำมาซึ่งอันตราย
 มากกว่าผลดี นอกจากเรื่องพรรคการเมืองแล้ว ยังมีเรื่องอื่น ๆ อีกที่พระบาทสมเด็จพระ
 ปกเกล้าฯ ทรงขอร้องไห้รัฐบาลปฏิบัติ แต่รัฐบาลไม่อาจปฏิบัติตามพระราชประสงค์
 ได้ จึงเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ

จึงกล่าวได้ว่า ภายหลังที่เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว พรรคการเมือง
 พรรคแรกก็ได้เกิดขึ้นนั่นก็คือ "พรรคคณะราษฎร" และคณะราษฎรก็เป็นพรรคการเมือง
 พรรคเดียวในขณะนั้น ทั้งนี้เพราะเมื่อมีผู้ก่อตั้งพรรคการเมืองอื่นอีกคือ คณะชาติ รัฐบาล
 ก็ไม่ยินยอมให้จัดตั้งขึ้น ทั้งนี้ คณะราษฎรจึงเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวที่ครองอำนาจ
 มาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง จนกระทั่งถึงอินโดจีนครั้งที่สอง นักการเมือง
 ในสมัยนั้นถ้าไม่สังกัดคณะราษฎรแล้วก็เป็นนักการเมืองแบบหัวโล้นหัวมัน

เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว ก็ได้มีการเคลื่อนไหวที่จะจัดตั้งพรรค
 การเมืองอื่นอีก ทั้งนี้เพราะตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๘๕
 ให้ความมีสิทธิใหม่เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองอื่น โดยเสรีในขณะนั้นจึงได้
 มีผู้จัดตั้งพรรคการเมืองอื่นหลายพรรค เป็นที่น่าที่ พรรคอนุชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ
 พรรคอิสระ ซึ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล ก็พรรคประชาธิปไตย พรรคก้าวหน้า ซึ่งเป็น

พรรคฝ่ายค้าน ก่อมาโดยผู้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีกพรรคหนึ่ง คือ พรรคประชาชน ทั้งนี้เพราะเกิดการแตกแยกกันขึ้นในพรรคประชาธิปัตย์ จึงได้มีสมาชิกกลุ่มหนึ่งแยกตัวออกตั้งพรรคการเมืองใหม่

พรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นนี้ บางพรรคก็สลายตัวไปเนื่องจากเหตุผลทางการเมืองบางประการ บางพรรคก็ได้เข้ามาจัดตั้งรัฐบาล คือ พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค แต่อยู่ในตำแหน่งได้ไม่นาน เพราะถูกฝ่ายทหารบังคับให้ลาออก จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารขึ้นในปี ๒๔๙๔ พรรคการเมืองซึ่งแตกกันก็สลายตัวลง เนื่องจากว่า คณะรัฐประหารได้ประกาศห้ามมิให้มีการชุมนุมทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเลิกสมพรรคการเมืองไปโดยปริยาย

๔.๔ พรรคการเมืองภายใต้ที่มีพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๔

หลังจากการรัฐประหารในปี ๒๔๙๔ แล้ว พรรคการเมืองต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้านั้นก็สลายตัวลง เพราะคณะรัฐประหารได้ประกาศห้ามมิให้มีการชุมนุมทางการเมือง ดังนั้นในระยะนี้คือ ระหว่างปี ๒๔๙๔ - ๒๔๙๘ ประเทศไทยจึงไม่มีพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม ฝ่ายรัฐบาลก็ได้รวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาลและแต่งตั้งให้ เป็นกรรมการในคณะกรรมการนิติบัญญัติ คณะกรรมการกึ่งอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่จะถูกนำเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรล่วงหน้าก่อน และเสนอแนวความคิดเห็นต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนความคิดเห็นและร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่รัฐบาลเป็นฝ่ายเสนอ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คณะกรรมการชุดนี้ทำหน้าที่คล้าย ๆ พรรคการเมืองนั่นเอง การที่รัฐบาลไม่ยอมจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นก็เพราะเกรงว่าหากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านจะเอาอบบางบ้าง จึงเอื่อนำจัดในรูปคณะกรรมการกึ่งถาวร

ในระหว่างนี้ก็ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กลุ่มหนึ่งเสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองต่อสภาผู้แทนราษฎร แต่ทางสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล ซึ่งมีจำนวนมากกว่าไม่เห็นด้วย ร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองจึงตกไป ต่อมาภายหลัง

หลังจึ่งแยก ป. ลีของสงคราม ซึ่งคำร้องกำหนดนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้นกลับมาจาก
การไปทัศนารต่างประเทศ ก็ได้กระทบถึงความสำคัญของการมีพรรคการเมือง
เพราะในประเทศปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ถือว่าพรรคการเมืองเป็นสิ่งที่
สำคัญบางแห่งที่จะต้องมีควบคู่กันไปกับระบอบประชาธิปไตย โดยเห็นเองทางฝ่าย
รัฐบาลจึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร สำหรับ
เหตุผลในการเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ รัฐบาลได้ให้เหตุผลว่า เนื่องจาก
รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยได้ให้เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมืองภายใต้
บังคับแห่งกฎหมาย แต่กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองยังไม่มี จึงเป็นการสมควรที่
จะบัญญัติกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองอื่น เพื่อให้การจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นไปอย่าง
มีระเบียบเรียบร้อย และในความมั่นใจแก่ผู้ใช้เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมืองด้วย
โดยมิให้ต้องหวาดเกรงว่าจะได้มีการนำกฎหมายว่าด้วยอำนาจมาใช้บังคับแก่พรรคการ
เมือง ภายหลังจากที่ได้อภิปรายกันเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร
ก็อนุมัติรับหลักการและได้ตราเป็นพระราชบัญญัติในเวลาต่อมา

หลังจากที่ได้อาศัยใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๔๔ แล้ว
ปรากฏว่ามีผู้มาขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมากมายหลายสิบพรรค พรรคการเมือง
เหล่านี้มีทั้งพรรคการเมืองที่เคยจัดตั้งมาก่อนแต่สลายตัวไปเนื่องจากการรัฐประหาร
ในปี ๒๔๔๔ และพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๔๐๐ มีพรรค
การเมืองเพิ่มจากทะเบียนทั้งหมดประมาณ ๒๐ กว่าพรรค ในจำนวนพรรคการเมืองทั้งหมด
นี้มีเพียง ๔ พรรคเท่านั้นที่สมาชิกของพรรคได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ
หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๔๐๐ ผ่านไปแล้ว ก็มีผู้มาขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรค
การเมืองขึ้นอีกประมาณ ๘ พรรค

ต่อมารัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในเดือนตุลาคมปี
๒๔๐๐ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าในจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน ๑๒๐ คน พรรค
เสรีนิยมได้เลือก ๔๐ คน พรรคประชาธิปไตยได้เลือก ๒๔ คน พรรคเสรีประชา

ชิปโดย ๑๑ คน พรรคธรรมนาธิปไตย ๑๐ คน พรรคเศรษฐกิจ ๔ คน ที่เหลือนอกจาก
 นั้นยังกักพรรคการเมืองอื่น ๆ อีก ๑ พรรค รวมหนึ่งผู้สมัครอิสระไม่สังกัดพรรคใด การ
 เลือกตั้งครั้งนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อประวัติศาสตร์การปกครองของประเทศไทย
 เพราะปรากฏว่าการเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่เรียบร้อย มีการทุจริตในการเลือกตั้ง วิธี
 การที่ไม่ยุติธรรมก็ได้เข้ามาใช้ เช่น ตอรั่ม โทโท ฮันชากา ฯลฯ เนื่องจากทางฝ่ายรัฐบาล
 กองการโฆษณาชักชวนราษฎรให้สังกัดพรรคฝ่ายรัฐบาล ได้รับเลือกตั้งในมากที่สุดเท่าที่จะ
 มากได้ โดยเหตุนี้เอง จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่นักศึกษา และประชาชนทั่วไป
 ต่อมาจึงได้มีการเห็นชอบคดีค้านการเลือกตั้งครั้งนี้ ในคำหนังสือพิมพ์ก็ได้ออกบท
 ความโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรง รัฐบาลจึงได้ประกาศภาวะฉุกเฉินและแต่งตั้งให้จอมพล
 สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหาร เพื่อรักษาเหตุการณ์ให้อยู่ในความสงบ

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ก็ไม่ค่อยความยุ่งยากลง ต่อมาก็ได้เกิดการฉีก
 แยกกันอย่างรุนแรงระหว่างคณะรัฐประหาร หรืออีกนัยหนึ่งคณะทหาร ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์
 ธนะรัชต์เป็นผู้นำ กับทางฝ่ายคณะรัฐบาล ซึ่งมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ อันซึ่งจริง
 แล้วการฉีกแบ่งกันระหว่างทั้งสองฝ่ายได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๐๐
 แต่ยังไม่ค่อยรุนแรงนัก ภายหลังจากการเลือกตั้ง การขัดแย้งได้เป็นไปอย่างรุนแรง จน
 กระทั่งบุคคลสำคัญในคณะทหารได้ลาออกจากคณะรัฐบาล และต่อมาได้ลาออกจากการ
 เป็นสมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลา ในขณะที่เวลานี้ได้มีผู้จัดตั้งพรรคอนุภูมิขันธ์ ซึ่งพรรคการเมือง
 นี้ก็ได้ได้รับความสนับสนุนจากฝ่ายทหาร เขาจะออกมาเมื่อรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม
 สนับสนุนไปเพราะการรัฐประหารแล้ว พรรคอนุภูมิขันธ์ก็ได้ออกมาหมายเป็นพรรคฝ่ายรัฐบาล

เนื่องจากความยุ่งยากทางการเมืองได้รุนแรงขึ้นตามลำดับ ประกอบกับมี
 การขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างคณะทหารกับคณะรัฐบาล จนถึงกับคณะทหารได้ยื่นคำ
 ขากให้รัฐบาลชุด จอมพล ป.พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อทางฝ่ายคณะรัฐบาล
 ไม่ยินยอมลาออกจากตำแหน่งและกลับจะหาทางกำจัดฝ่ายทหาร ทางฝ่ายทหารซึ่งมีจอมพล
 สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำจึงตัดสินใจทำการรัฐประหารเป็นขอให้รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูล

สงครามกองทัพจากตำแหน่งไป จอมพล ม.พิบูลสงคราม ใกล้เคียงไปอยู่ต่างประเทศ
 ฉวน ทอ.ค.อ. เจ้า ศรีขามนธ์ ถูกเนรเทศไปอยู่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ต่อมาจึงได้
 มีการแต่งตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้น โดยมีนายสงวน อารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี แต่หลังจาก
 จากคณะรัฐบาลชุดนี้ได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปอีกครั้งหนึ่งในเดือนธันวาคม ๒๕๐๐
 รัฐบาลชุดนี้ก็ลาออกจากตำแหน่ง แม้ว่าทางคณะทหารจะขอรับรองให้นายสงวน อารสิน
 ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่นายสงวน อารสิน ไม่ยอมรับโดยให้เหตุผล
 ว่า มีการรบกวนกันอยู่มาก และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในบ้านเมืองก็เป็นที่น่าวิตก

เมื่อนายสงวน อารสิน ไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทางคณะทหารก็
 ประชุมตกลงกันให้ พลโท สนธิ พิทักษ์จร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมกับ
 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็จัดตั้งพรรคชาติสังคมขึ้นเพื่อสนับสนุนรัฐบาล อย่างไรก็ตาม
 ความยุ่งยากทางการเมืองก็ไม่สงบลง โดยเฉพาะเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทาง
 ไปรักษาตัวต่างประเทศ โดยเหตุนี้เอง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้เดินทางกลับ
 ประเทศไทย และได้เข้าการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ การปฏิวัติครั้งนี้ทำให้
 รัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ครองชีพประเทศต้องยกเลิกไป สถาปนาพระราชธรรมนูญและคณะรัฐมนตรี
 ต้องขึ้นสภาของ และพรรคการเมืองก็ต้องสิ้นสุดลงตามประกาศของคณะปฏิวัติ การ
 บริหารประเทศตกเป็นหน้าที่ของคณะปฏิวัติ โดยมีกองบัญชาการปฏิวัติ ซึ่งมี จอมพล
 สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าและเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ต่อมาก็ได้มีพระบรมราชโอง
 การโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีพร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี
 รวมคณะ ๑๐ คน คณะรัฐบาลชุดนี้บริหารประเทศโดยมีรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร
 เป็นกฎหมายสูงสุด พร้อมกับมีคณะปฏิวัติที่จัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยจ
 ราชการเป็นส่วนใหญ่ได้ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรได้ เหนาะเฉพาะสภาของประเทศไทย
 ไทยต่อไป

๔.๕ ลักษณะทั่วไปของพรรคการเมืองไทย

๔.๕.๑ กำเนิดพรรคการเมือง

โดยทั่วไปแล้วพรรคการเมืองของไทยเกิดขึ้นจากพรรคการเมืองสภาผู้แทนราษฎรจำนวนเพียงไม่กี่คน มารวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นโดยที่ไม่ได้รับความสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นแต่ละครั้งมักจะมีกลุ่มคนที่จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่มากนัก เป็นคนว่าเมื่อคราวเลือกตั้งเพิ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมหุ้เฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๔๔๘ ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๔๘ ก่อนจะมีการเลือกตั้งไม่นานนัก ก็ให้มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นหลายพรรคเป็นอันว่า พรรคประชาธิปัตย์ พรรคสหนิสิตพรรคแนวรัฐธรรมนูญ ฯลฯ ภายใต้นิยามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๔๘ และรัฐบาสได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ก็ปรากฏว่ามีผู้จดทะเบียนตั้งพรรคการเมืองขึ้นมากมายประมาณ ๑๐ พรรค แต่ละพรรคต่างก็มีนโยบายแตกต่างกันไป นอกจากนี้พรรคการเมืองของไทยยังไม่ได้ทำเนิงานติดต่อกันเรื่อยไปเหมือนพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยทั้งหลาย เพราะมีบางบุคคลบางฉบับที่รัฐบาสห้ามมิให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองตั้ง ๆ ที่รัฐธรรมนูญขึ้นเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้แต่เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้

พรรคการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยหาได้อาศัยราษฎรเป็นรากฐานอย่างแท้จริงไม่ หากประกอบขึ้นด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งเข้ามาขณะยังไม่มีพรรคการเมืองแห่งอื่น * เด็กรุ่นใหม่ของนายกรัฐมนตรียิ่งได้ตระหนักว่า "พรรคการเมืองที่เราเคยเรียกกันและเคยมีมาทีนี้ยังไม่เหมือนพรรคการเมืองในต่างประเทศ เช่นอังกฤษหรืออเมริกา เพราะเรามีแต่พรรคการเมืองเล็ก ๆ ที่เขาเรียกกันว่ากลุ่มหรือ group อันกว้างขวางประเทศที่เขาไม่มีพรรคการเมืองใหญ่ ๆ เลยก็เกี่ยว

โดยมากการรวมกลุ่มมักจะกระทำเมื่อเลือกตั้งบ้านกันไปแล้วของผู้ที่ได้รับเลือกเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎรภายหลังเข้ามาสู่สภา แล้ว ทั้งนี้การรวมกลุ่มกันก็เพื่อ

* ประจวบ ทองอุไร "ระบอบพรรคของไทย" สยามรัฐปริทัศน์วิจารณ์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑, ๓ กรกฎาคม ๒๕๐๐ หน้า ๘

หวังจะได้เป็นรัฐบาลหรือมีส่วนที่จะเป็นเป็นรัฐบาลบ้าง* ๒

โดยเหตุนี้เอง ถ้าเกิดพรรคการเมืองในประเทศไทยจึงแตกต่างจากประเทศ
ประชาธิปไตยอื่น ๆ โดยเฉพาะในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เพราะความที่ได้ศึกษามา
แต่ครั้งนั้น ก่อนที่พรรคการเมืองในประเทศทั้งสองซึ่งเป็นระบบของพรรคจะได้มีลักษณะดัง
เช่นปัจจุบันนี้ ก็ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลายาวนาน อย่างเช่นในประเทศอังกฤษพรรค
การเมืองในความหมายสมัยใหม่ได้เริ่มวิวัฒนาการมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อมีการขยาย
รับความคิดที่ว่า คนเราอาจจะมีความคิดเห็นทางการเมืองแตกต่างกันได้โดยไม่เป็นการ
ขัดกันหลักการในรัฐธรรมนูญ และก็เลยมีความคิดเห็นแยกกันออกเป็นสองฝ่ายมาแต่เริ่มแรก
โดยฝ่ายหนึ่งเป็นพรรคที่มีชนชั้นกรรมาชีพ พรรคนี้มีความเชื่อมั่นอย่างรุนแรงในการดำรงไว้ซึ่ง
อภิสิทธิ์ของชนชั้นกรรมาชีพ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรจะทำตามอำนาจที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลอง
ธรรมของชนชั้นกรรมาชีพ และไม่ประสงค์จะเข้าไปแทรกแซงเสรีภาพในการนับถือศาสนา ซึ่งการที่
มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกเป็นสองฝ่ายนี้ ถัดมาก็ก่อให้เกิดพรรคการเมืองที่สำคัญขึ้น
ของพรรค คือพรรคเอเบอร์ตันพรรคคอมมิวนิสต์ พรรคทั้งสองได้ทำการขับเคี่ยวกัน
มาเป็นเวลานานจนกระทั่งปัจจุบันนี้

จึงอาจกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองของไทยเกิดขึ้นจากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรจำนวนไม่กี่คนมารวมกันจัดตั้งขึ้นเมื่อปีเดียวกับที่อังกฤษได้ตั้งพรรคการเมืองมิได้จัด
ตั้งขึ้นโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่จัดตั้งขึ้นโดยพรรคผู้นำพรรคการเมืองที่ร่วมกัน
เปลี่ยนแปลงการปกครองของนั้นก็คือ การจัดตั้งพรรคคณะราษฎรในสมัยที่เปลี่ยนแปลงการปก
ครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และเป็นที่มาซึ่งเกิดว่าพรรคคณะราษฎรเป็นพรรคการเมือง
พรรคเดียวเท่านั้นที่พัฒนาขึ้นเกิดขึ้นทั่วประเทศ เพราะได้เปิดรับสมาชิกจากบุคคลทุก
ชั้นวรรณะ ทั้งข้าราชการและประชาชนทั่วไป การสมัครเข้าเป็นสมาชิกก็กระทำกันแบบ
ง่าย ๆ เพียงแต่ให้คำรับรองเท่านั้นแต่อย่างไรก็ตามการที่จะถือว่าพรรคคณะราษฎรเป็น

* สันตสุข ภัคเดชม "ร่างรัฐธรรมนูญ" สภามหาวิทยาลัยวิชาญ ปีที่ ๑๐
ฉบับที่ ๒๕, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๐๓ หน้า ๑๔ - ๑๘

พรรคการเมืองที่ได้รับความนิยมสนับสนุนจากประชาชนไทยทั่วไปก็ยังไม่เห็นการถูกกีดกัน
 เพราะไม่อาจจะยืนยันได้ว่า ผู้ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคคณะราษฎรกระทำด้วยความ
 เต็มใจและนิยมนโยบายของคณะราษฎร เพราะอาจเป็นไปได้ว่าการสมัครเข้าเป็น
 สมาชิกอาจหวังผลตอบแทนบางอย่างก็ได้ อีกประการหนึ่งในขณะนั้นเป็นระยะเวลาที่เพิ่ง
 เปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ ระบบประชาธิปไตยที่คณะผู้ก่อการนำมาใช้ในประเศ
 ไทยนั้น ราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเมืองยังไม่ค่อยจะมีความเข้าใจใน
 ระบบประชาธิปไตยเช่นนี้แล้ว การที่จะเข้าใจว่าพรรคการเมืองคืออะไร มีความสำคัญ
 ในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร ย่อมเป็นสิ่งที่เข้าไปไม่ได้

ข้าพเจ้าพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นโดยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๘๔
 มีลักษณะเป็นพรรคเพียงไม่กี่พรรค นอกจากนั้นเป็นเพียงการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎรเพื่อเป็นกำลังที่จะไปต่อรองกับรัฐบาลในการขอผลประโยชน์ทางการเมือง พรรค
 การเมืองไทยมีสมาชิกจำนวนจำกัด และไม่มีประชาชนเข้าเป็นสมาชิกด้วยความความหมาย
 ของพรรคการเมืองที่แท้จริง ผู้แทนราษฎรจึงเข้ามารวมกันเป็นพรรคการเมืองก็ไม่ได้มา
 เสียลงในนามของพรรคใดพรรคหนึ่ง เป็นการหาเสียงล่วงหน้าของสมาชิกผู้นั้น และเมื่อได้
 กับการเลือกตั้งก็มารวมกันเข้าเป็นกลุ่มบุคคลเพื่อจะเจรจากับของผู้อื่นว่าอาจว่า ขอประ
 โยชน์ต่าง ๆ ในทางการเมืองควรจะแบ่งกันปันส่วนกัน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ประชาชนมีความซิด
 ทนระอาใจเป็นอย่างมาก "

๔.๔.๒ นโยบายของพรรคการเมือง

ในประเทศที่มีการปกครองระบอบพรรคการเมืองนั้น นโยบายของพรรคการเมือง
 มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากรวมกันโดยคณะกรรมการเลือกซึ่งโดยมีคะแนนเสียง
 สำนวนมากแล้ว พรรคนั้นย่อมจะมีโอกาสเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลและแนะนำนโยบายของพรรค

* เกษชาติ วงษ์โกมลเชษฐ์ "การศึกษางานการเมืองของไทย" ขณานิและ
 แนวความคิดในการศึกษาประเทศ (ระบบกร โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๐๔)

เป็นนโยบายของรัฐบาลในการบริหารประเทศ การที่ผู้พิชิตชอบเห็นงเดือกจึงจะลงคะแนน
 ใต้ผู้สมัครคนใดนั้น เขาจะดูนโยบายของพรรคการเมืองที่ผู้สมัครคนนั้นสังกัดอยู่ หรืออีกนัย
 หนึ่งนโยบายของพรรคการเมืองมีความสำคัญยิ่งกว่าตัวบุคคล นอกจากนี้การสมัครเข้าเป็น
 สมาชิกพรรคการเมืองพรรคใดคนหนึ่ง ก็เป็นเพราะมีความนิยมในนโยบายของพรรคนั้น ไม่ได้
 หวังผลประโยชน์ตอบแทนอันใด อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าพรรคการเมืองในต่างประเทศ
 โดบเจดาะในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาั้น พรรคการเมืองแต่ละพรรคเป็นตัวแทนของกลุ่ม
 ผลประโยชน์หลายฝ่ายที่มารวมกัน และเป็นเหี่ยวรวมของบุคคลที่มีความคิดเห็นในหลักการในญ
 ุคสมัยถึงกัน

ข้อสำคัญสำหรับพรรคการเมืองแต่ละพรรคก็คือ นโยบายแห่งพรรคใบนั้นที่จะใ
 เป็นหลักในการบริหารประเทศ นโยบายแห่งพรรคการเมืองนั้นควรจะได้ประกาศออกมาใ
 นกำหนดและแน่นอน ๆ เพื่อให้ประชาชนได้เห็นเวลาพิจารณาสิทธิของและวันจัน ซึ่งที่ประชาชน
 ซึ่งสังเกตระดักระวังในการพิจารณาโยบายเหล่านี้ก็คือ นโยบายแต่ละอันควรมีแนวทาง
 อันเกี่ยวแก่ผลประโยชน์ของประชาชนโดยจักเจน พร้อมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหาค่าง ๆ อัน
 นำเรื่อถือได้

ถ้ามีพรรคการเมืองของไทยปรากฏว่าแต่ละพรรคต่างก็มีนโยบายของ
 พรรคแตกต่างกันไป หากพรรคสยามที่จะร่างนโยบายของตนเพื่อที่จะสร้างความนิยมใน
 ญประชาชนโดยที่ไม่คำนึงถึงว่านโยบายหรือระดัการนั้น ๆ ในทางปฏิบัติจะสามารถทำได้
 หรือไม่ อาจกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองของไทยส่วนใหญ่นั้นเป็นประเภทอุดมคติ และไม่
 มีพรรคการเมืองใดที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะมี
 จักตั้งพรรคการเมืองบางพรรคที่ตั้งชื่อแล้วว่าจะเป็ตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์นั้น แต่ใน
 ทางปฏิบัติกลับไม่ได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มชนที่อ้างชื่อนั้น เป็นที่น่าที่พรรคพวกนาซึ่ง
 ความปกติแล้วน่าจะได้รับความสนับสนุนจากชวานาทั่วประเทศ เพราะราษฎรไทยส่วนใหญ่

“ คึกฤทธิ์ ปราโมช “พรรคการเมืองนิยมผู้เลือกทั้ง” สยามรัฐปริทัศน์วิจารณ์
 วันที่ ๒ ฉบับที่ ๑๐, ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕ หน้า ๕

เป็นขบวนการ แต่ปรากฏว่าพรรคชาวนาไม่ได้รับความสนใจจากชาวนาเลย เพราะ
 ภารกิจของพรรคนี้ไม่ได้รับเลือกตั้งแม้แต่คนเดียวโดยชาวเอชเคตั้งทั่วไปเมื่อปี ๒๕๐๐ นี้
 หันไปหมายสำคัญของการชราวนาคือ "..... คือเป็นศูนย์กลางสูงสุดที่จะพยายามชักนำ
 วิถีทางในถิ่นที่จะขบวนการและระดมการครองชีพของชาวนา ในชนจากสภาพอันยากในถิ่น
 ชราวนาเป็นกระดูกสันหลังของประชาชาติ" * " ดังนั้นนโยบายของพรรคการ
 เมืองจึงไม่มีความสำคัญด้านประชาชน โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดจะได้รับเลือกหรือไม่ ไม่
 ได้ขึ้นอยู่กับนโยบายของพรรคนี้ แต่ขึ้นอยู่กับบุคคลผู้นั้นว่าเป็นผู้ที่เข้าถึงจิตใจของราษฎรหรือ
 ไม่ เมื่อเป็นดังนี้แล้วขอเท็จจริงจึงปรากฏว่าภารกิจสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งมา
 คนก็ไม่มีความสามารถแก่อย่างใด และไม่มีคุณสมบัติที่ถือถือแน่นอน โดยเหตุนี้เองเมื่อ
 ได้รับเลือกตั้งแล้วภารกิจสภาผู้แทนราษฎรบางคนจึงพยายามแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว
 โดยไม่คำนึงผลประโยชน์ส่วนรวม

การที่ภารกิจสภาผู้แทนราษฎร ไม่ชอบจะยึดถือในแนวนโยบายของพรรคนี้เอง
 จึงเป็นเหตุให้การย้ายสังกัดพรรคการเมืองเป็นไปโดยง่ายและบ่อยครั้ง บางครั้งก็มีการ
 จัดตั้งกันเป็นส่วนหัวกันมาเนืองๆ เหตุในการลาออกจากรัฐสภาเมืองที่คนสังกัดอยู่ จะ
 เห็นได้จากการจัดตั้งสภาผู้แทนราษฎรประชาชาติเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นเหตุให้
 ภารกิจกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนายเอียง ไชยภาค เป็นหัวหน้าได้แยกไปตั้งพรรคการเมืองชื่อใหม่คือ
 พรรคหนึ่ง คือพรรคประชาชน และเมื่อมีการจัดตั้งพรรคเสรีนิยมจึงตั้งชื่อพรรคการเมือง
 นำรัฐบาลขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๔ ภารกิจที่เคยสังกัดพรรคประชาชนก็ได้เข้าร่วมกับพรรคเสรี
 นิยมศึกษา หวัง ๆ หวัง นโยบายของพรรคไม่เห็นแก่ตัวเลย

การย้ายสังกัดพรรคการเมืองนอกจากจะเกิดการขัดแย้งกันภายในพรรคแล้ว
 ยังเกิดจากความต้องการขอประโยชน์และอำนาจเป็นเครื่องค้ำค้ำกันอีกด้วย ถ้าหาก
 พรรคการเมืองขึ้นสามารถจับนำซึ่งอำนาจความสะกดความที่คนต้องการและแรงกดดันให้เห็นว่า

* ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการจดทะเบียนพรรคชาวนา
 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๖ ตอนที่ ๕๐ วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๐ หน้า ๒๕๐๐

ถ้าหากไปถึงกัศรศนั้นแล้วจะมีทางที่จะเจริญก้าวหน้ากว่าพรรคเดิม สมาชิกพรรคการเมืองนั้น ๆ ก็จะไปสังกัดพรรคการเมืองอื่นทันที โดยไม่คำนึงถึงแนวนโยบายของพรรคนี้ว่าเป็นอย่างไร^๖ จะเห็นได้จากเมื่อคราวที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้รวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาลโดยจัดตั้งเป็นรูปสหพรรคเมืองประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ก่อนหน้ารัฐประหารเงิบไม่นานนัก ปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยสังกัดพรรคการเมืองอื่น ๆ แยกตัวมาสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ต่างก็พากันถอนตัวจากพรรคการเมืองเดิมที่มาร่วมมือกับรัฐบาล ถึงมีอะไรจะหวังต่อประโยชน์ของชนชั้นที่ตนจะมีความนิยมในนโยบายของรัฐบาล

เกี่ยวกับเรื่องนโยบายของพรรคการเมืองไทย ตลอดประณมนักวิชาการ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนหนึ่งได้ให้ความเห็นส่วนตัวว่า "นโยบายของพรรคการเมืองที่กล่าวกันมาข้างนี้ไม่ถูก ผมไม่เห็นว่าจะเป็นนโยบายของพรรคอย่างไร เช่นการส่งเสริมการศึกษา การเหอक्षणพระมหากษัตริย์เป็นต้น เช่นนี้ซึ่งเป็นหน้าที่ ๆ จะคงปฏิบัติอยู่แล้ว มีบ้างไหมที่พรรคการเมืองของเราจะวางนโยบายว่า จะเลิกการอภิปรายแต่จะเพิ่มการอุทธรณ์จนเข้ากับชาติของประชาชนแทน หรือที่จะกล่าววาทกรรมว่าได้เป็นรัฐบาลก็จะสร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีก ๔,๐๐๐ โรงเรียน เจอนี้มีไหมครับ พรรคการเมืองของไทยที่แล้ว ๆ มา"^๗

ชาวยุโรป นานทวี มุลเมเทศ อธิษฐานภักดิ์ได้ให้ความเห็นว่า "ระบบพรรคการเมืองที่มีการนำเข้ามาใช้มีการฉีกออกจากออกมา ในเมืองไทยความสำคัญองพรรคการเมืองอยู่ที่ตัวบุคคล ไม่เกี่ยวกับนโยบายของพรรค พรรคการเมืองของไทยเราได้รับลูกพรรคที่ประชาชนนิยมอย่างสูง เพื่อจะได้ประชาชนเลือกเอาผู้พรรคของคนเราไปนั่งในสภา ได้มาก ๆ แทนนโยบายของพรรคเพียงแต่คำพูดวาทกรรมจะเหอक्षणพระมหากษัตริย์ พรรคไหน

^๖ Lennox A. Mills, Southeast Asia, (Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1964) p.105
^๗ ฉัตร ภัทเทขม "สภาฯ นี้จะเคาะถ่วงรัฐธรรมนูญหรือไม่" สยามรัฐสภาคัม วิจารณ์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒๓, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๓ หน้า ๕๑

มีนโยบายปรองดองทุกวิถีทาง เช่นนี้เป็นต้น ซึ่งนโยบายอันนี้เป็นหน้าที่และกำหนดไว้ในกฎหมาย
รัฐธรรมนูญแล้วทั้งสิ้น”

๕.๕.๑ พรรคฝ่ายค้าน

ในระบบพรรคการเมืองสมัยเป็นธรรมค้ำที่จะต้องมีการคัดค้าน ซึ่งถือว่าเป็น
เป็นฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล ทั้งนี้เพราะเป็นเหตุมาจากนโยบายของแต่ละพรรคไม่เหมือน
กันนั่นเอง ๑ พรรคฝ่ายค้านเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งจะต้องให้มีไว้ในการปกครองระบอบประชา
ธิปไตย เพราะจะเป็นผ่านคอยคัดค้านตรวจสอบหรือคำปรึกษาการบริหารงานของรัฐบาล จะ
ทำให้ฝ่ายรัฐบาลต้องบริหารงานด้วยความระมัดระวังและซื่อสัตย์ไม่แตกแยกกัน แม้ฝ่ายค้าน
จะมีเสียงน้อยกว่าฝ่ายรัฐบาล และอาจจะกองแกล้งของฝ่ายรัฐบาลในเมื่อมีการออกเสียง
ลงมติ แต่ก็เป็นเรื่องช่วยไม่ให้ฝ่ายรัฐบาลดำเนินกระไรโดยไม่คำนึงว่าจะต้องถูกคัด
ค้านหรือเสียงความวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้รับเลือกตั้งในคราวต่อไป

สำหรับประเทศไทยในระยะแรกตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงอิน
ดงครามโลกครั้งที่สอง ปรากฏว่าในระยะนี้ไม่มีพรรคฝ่ายค้าน ทั้งนี้เพราะพรรคคณะ
ราษฎรไม่เปิดโอกาสให้มีการตั้งพรรคการเมืองอื่นอีกนอกเหนือไปจากคณะราษฎร อย่างไรก็ตาม
ก็ไม่มีผู้ทูลมาขอจะจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นคือคณะชาติ แต่คณะราษฎรซึ่งปกครองบ้านเมือง
อยู่ในเวลานั้นไม่สนใจจัดตั้งโดยอ้างว่าสภาพการของประเทศยังไม่เหมาะสม ต่อมาใน
ราวปี พ.ศ. ๒๔๔๘ เมื่อรัฐบาลโคขุนขาศึกให้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นตามบทบัญญัติในรัฐ
ธรรมนูญ ในระยะนี้จึงได้เกิดพรรคฝ่ายค้านขึ้นคือพรรคประชาธิปัตย์ ส่วนพรรคฝ่ายรัฐบาล
ได้แก่พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคอิสระ ในขณะนั้นแม้ว่าพรรคประชา
ธิปัตย์ เป็นพรรคฝ่ายค้านที่มีความเข้มแข็งมาก ต่อมาเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ.
๒๔๕๑ สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกเข้ามาเป็นจำนวนมากกว่าจึงเป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล

๑ ดังพูด ภัค เฉลิม "ทหารพิทักษ์การเมืองในระบบประชาธิปไตย"
สยามรัฐประชาวิจารณ์ มีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๐, ๑๑ สิงหาคม ๒๔๕๓ หน้า ๓๘

โคตมีนาบควง อภิวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนพรรคการเมืองที่หน้าหน้าฝ่ายค้านก็คือ พรรคประชาชน ^๕ แต่รัฐบาลชุดนี้บริหารประเทศไปก็ไม่นานก็ถูกฝ่ายทหารบังคับให้ลาออก พรรคประชาชนก็ยกตัวมาเป็นฝ่ายค้านอีก แต่ในขณะนี้พรรคประชาชนก็เริ่มอ่อนแอของคามอ่าก็ เพราะว่าเกิดการแตกแยกกันภายในพรรค ประกอบกับทางฝ่ายรัฐบาลซึ่งมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้ตั้งสมาชิกบางคนของพรรคประชาชนให้เข้าไปร่วมรัฐบาลด้วย เพราะว่าเดี๋ยวนี้เห็นว่าพรรคประชาชนยังคงทำหน้าที่เป็นพรรคฝ่ายค้านอยู่ก็ไม่ค่อยจะมีความหมายเท่าใด เพราะมีสมาชิกอยู่เป็นจำนวนน้อย

การที่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นพรรคฝ่ายค้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากจะเกิดจากกลุ่มอ่อนแอภายในพรรคแล้ว ยังเกิดจากกลางฝ่ายรัฐบาลอีกด้วย กล่าวคือเมื่อทางรัฐบาลเห็นว่าเสถียรภาพของรัฐบาลเริ่มจะไม่มั่นคง ก็โค่นการรัฐประหารและฉีกโอกาสตามมีไปเพิ่มการดำเนินการใด ๆ ทางการเมือง ซึ่งก็เท่ากับเป็นการตัดโอกาสไม่ให้พรรคฝ่ายค้านโค่นอำนาจของตน ดังจะเห็นได้จากการรัฐประหารเจเนอรัลในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ที่งัดโค่นอำนาจแล้ว เมื่อทางรัฐบาลไม่เปิดโอกาสให้พรรคฝ่ายค้านปฏิบัติหน้าที่ใดแล้ว การบริหารประเทศก็มีเสถียรภาพยิ่งขึ้น แต่ชนชั้นกรวยใหญ่ของสังคมก็เกิดขึ้นได้ก็คือ ถ้าหากรัฐบาลบริหารประเทศโดยปราศจากความรับผิดชอบแล้ว ขบวนการเคลื่อนไหวอย่างร้ายแรงมาสู่ประเทศชาติ นอกจากนั้นการที่รัฐบาลชุดก่อน ๆ โค่นตั้งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ขึ้นโดยมีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ทำให้พรรคฝ่ายค้านซึ่งไม่ค่อยจะมีบทบาทอยู่แล้วก็มีบทบาทของไปซึก เพราะว่าแผนกสมาชิกประเภทที่ ๑ ประเภทที่ ๑ ก็เกี่ยวข้องกันแบบเชื่อมโยงจนพรรคฝ่ายค้านอย่างท่วมท้น เมื่อรวมกับสมาชิกประเภทที่ ๒ อีก จึงทำให้พรรคฝ่ายค้านไม่มีความหมายแต่อย่างใด

การไม่ยอมรับฐานะที่สำคัญและจำเป็นของฝ่ายค้านหลายบุคคลตามมติของพรรค

^๕ เนื่องจากเหตุผลทางการเมืองบางประการ จึงทำให้พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญและพรรคอิสระซึ่งเคยเป็นพรรคฝ่ายรัฐบาลต้องถอนตัวไป พรรคประชาชนซึ่งมีนายเอ็ง โอบกาล เป็นหัวหน้าพรรค จึงเป็นพรรคฝ่ายค้านรัฐบาลของนายควง อภิวงศ์

ไทย ทอดจนการถกกันแก่งฝ่ายค้านโดยวิธีการต่าง ๆ เช่นตั้งศาลพิเศษขึ้นชำระคดี และจับไปขังเข้าเรือนเป็นคดีกรีกโครเมกันหลายครั้งหลายครา รวมถึงการใช้วิธีทรมาน โทโตะ การให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ช่วยหาเสียงในการเลือกตั้ง เป็นการหลอกลวงประชาชน ฝ่ายค้านและระบบพรรคการเมือง ซึ่งจำเป็นอย่างหนึ่งคือการพัฒนาประชาธิปไตย " การไม่มีพรรคฝ่ายค้านหรือมีแต่ไม่อาจรณรงค์หาหน้าดีใดบ้างจนพรรคต่างๆจะมีข้อกล่าวหาของ บรรดาผู้นำรัฐบาล ไทยจะตำหนิบุคคลเหล่านี้มีความรับผิดชอบต่อประชาชนน้อยกว่าใน กรณีที่องค์การทางการเมืองได้รับอนุญาตให้แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริงต่อประชาชน การขาดสถาบันดังกล่าวทำให้ประชาชนชาวไทยต้องอาศัยความเฉลียวฉลาดของผู้นำซึ่งไม่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน และอาศัยอิทธิพลของระบบราชการที่บีบ เป็นหลักประเพณีว่า ความต้องการที่ถูกต้องตามกฎหมายจะได้รับการพิจารณาโดยไม่เอ็ดเจอ "

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในระบอบประชาธิปไตยที่มีการมีพรรคฝ่ายค้านเป็นสิ่งจำเป็น ที่จะขาดเสียมิได้ ถ้าหากไม่มีพรรคฝ่ายค้านหรือมีแต่ไม่อาจรณรงค์หาหน้าดีใดบ้างเพิ่ม ก็จะทำให้รัฐบาลมีความใหม่เพียงที่จะไร้อำนาจอย่างกว้างขวาง ซึ่งจะเห็นอันตรายอย่าง บึงต่อระบอบประชาธิปไตย นอกจากนั้นหากพรรคฝ่ายค้านก็จะคงสามารถช่วยความซื่อ สัตย์และรับผิดชอบ ไม่ใจคานเรื่อยไปโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล สิ่งใหม่ที่ได้มานำมาซึ่ง ผลดีแก่ประเทศชาติ และไม่เป็นการจัดตั้งบุคคล หรือแนวนโยบายของพรรคจนเกินไป แล้ว พรรคฝ่ายค้านก็ควรจะได้มีส่วนร่วมหรือมีอำนาจบ้างเพื่อรักษาซึ่งความเจริญก้าวหน้า แก่ประเทศไทย

๕.๕.๔ การเลือกตั้งพรรคการเมือง

โดยทั่วไปแล้วพรรคการเมืองย่อมจำต้องเลือกตั้งไปทั่วเขตเลือกตั้งต่อไปนี้ "

"๑ เศรษฐชาติ หน้า ๑๑๑ - ๑๑๔

"๒ Donald E. Huechterlein, "Thailand : Another Vietnam" Asian Survey, February 1967, p.128

"๓ ดร.สุภค แสงสุทธิย์ พรรคการเมือง (พรรคกรงเงินประชาชน) ๒๕๔๔ หน้า ๒๐๕

- (๑) เพราะจุดประสงค์ในการตั้งพรรคการเมืองสำเร็จสมบูรณ์ประสงค์
- (๒) เพราะราษฎรขาดความนิยม
- (๓) เพราะรวมกับพรรคการเมืองอื่น
- (๔) เพราะมีกฎหมายไปเลือก

สำหรับพรรคการเมืองไทยเขาได้ศึกษาเวลานั้น การเลือกพรรคการเมือง มีอยู่ ๑ กรณีคือ

- (๑) รวมกับพรรคการเมืองอื่น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ การเลือกพรรคก้าวหน้าภายในห้องที่ใดก็ตั้งขึ้นไม่นานนัก โดยไปรวมกับพรรคประชาธิปัตย์
- (๒) เกิดจากหัวหน้าพรรคการเมือง ทั้งได้คำนวณแล้วว่าพรรคการเมืองเกิดขึ้นจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเต็มองค์กันมารวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองโดยที่ไม่ได้รับความสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วถ้าหัวหน้าพรรคการเมืองหรือบรรดาผู้นำของพรรคการเมืองจะออกจากการจะด้วยเหตุผลประการใดก็ตามก็จะทำให้พรรคการเมืองนั้นล้มเลิกทันที ตัวอย่างในเรื่องนี้ได้แก่การเลือกพรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐทรนบุญ และพรรคอิสระ เมื่อประมาณปี ค.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งนี้เพราะพรรคการเมืองเหล่านั้นพรรคใดได้รับการสนับสนุนจัดตั้งขึ้นโดย นายปรีดี พนมยงค์ เมื่อนายปรีดีได้ขอมติไม่อยู่ทางประเทศเนื่องจากเหตุผลทางการเมืองบางประการ ก็ทำให้พรรคการเมืองเหล่านั้นล้มเลิกไป

(๓) การเลือกพรรคการเมืองโดยที่รัฐบาลออกกฎหมายล้มเลิก หรือห้ามมิให้พรรคการเมือง

สำหรับกรณีการเลือกพรรคการเมืองโดยวิธีนี้ โดยปกติแล้วก็เป็นอันมาจากว่าพรรคการเมืองบางพรรคมีนโยบายเป็นปฏิปักษ์กับระบอบประชาธิปไตย เช่นนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์เป็นต้น ซึ่งในกรณีเช่นนี้รัฐบาลก็อาจจะออกกฎหมายห้ามมิให้พรรคการเมืองนั้น ๆ ดำเนินการต่อไป และให้ถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

ในกรณีของไทย การเลือกพรรคการเมืองโดยรัฐบาลมีลักษณะพิเศษบาง

ประการ ก็แผนผังรัฐบาลจะข้ามไม่ไต่พรรคการเมืองค่าเป็นกา แต่รัฐบาลก็ใช้วิธีการอื่น เช่น การรัฐประหารเป็นต้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่การรัฐประหารเงี้ยวในปี ค.ศ. ๒๔๔๔ เป็นเหตุให้พรรคการเมืองสุพรรณของม.เจ.เอ.ไปความคำแย้งของคณะรัฐประหาร

ในกรณีที่พรรคการเมืองม.เจ.เอ.ไปเพราะประชาชนจากความนิยมนั้น มักจะเกิดขึ้นในประเทศที่มีพรรคการเมืองมาช้านาน ในประเทศเหล่านี้พรรคการเมืองเกิดขึ้นเพราะเป็นความต้องการของประชาชนทั่วไปที่จะมารวมความคิดความเห็นกัน หรืออีกนัยหนึ่ง ประชาชนให้ความสนับสนุนพรรคการเมืองอย่างกว้างขวาง ประชาชนจะให้ความสนับสนุนพรรคการเมืองที่ตนเห็นว่ามีความนโยบายที่ดีเหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศ ต่อมาเมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป และเกิดพรรคการเมืองใหม่ ๆ ขึ้นอีก ซึ่งมีนโยบายที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ประชาชนก็อาจจะหันมาสนับสนุนพรรคการเมืองใหม่ ทำให้พรรคการเมืองเดิมค่อย ๆ เสื่อมความนิยมไปจนในที่สุดอาจจะต้องม.เจ.เอ.ไป

เป็นธรรมดาที่ว่าถึงไหนก็ตามที่ใจคิดตั้งขึ้นในระยะเวลายาวเร็ว ก็ย่อมอาจจะเอื้อมไปในระยะอันรวดเร็วได้เช่นกัน เหมือนดังพรรคการเมืองของไทย ซึ่งการก่อตั้งพรรคการเมืองไม่ได้เกิดจากวิวัฒนาการเหมือนพรรคการเมืองต่างประเทศ ประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนับสนุนแก่อย่างใด เพราะฉะนั้นการเอื้อมพรรคการเมืองจึงเห็นไปโดยง่าย

เกี่ยวเนื่องเรื่องพรรคการเมืองของไทยนั้น ขอแยกประกาศ จารุเสถียร ได้เคยให้ความเห็นไว้ว่า "พรรคการเมืองของเราที่มาแล้วไม่เป็นปีกแผ่นมันคงรู้ดีว่ามีคนจากจนเกินไป จนการชุมนุมหนึ่งสี่ก็มิได้ให้รัฐลักษณะพรรคการเมืองเมืองไทยเป็นรูปคอกเต้ คือว่า ถ้าพูดถึงพรรคการเมืองก็ต้องเขียนคอกเต้คอกคอก ทั้งนี้เป็นต้น เพราะเหตุที่ว่าเรายังไม่เงินที่คิดอะไม่รายถึง ยิ่งไปกว่านั้นกฎหมายพรรคการเมือง

ของเราที่แคว้นมา อาจไม่เหมาะสมกับบ้านเมืองหรือประชาชนของเรา จึงทำให้การ
เมืองระส่ำระสาย ทั้งนี้เพราะผู้ที่เข้ามาสมัครเป็นผู้แทนผู้หนึ่งที่จะหาผลประโยชน์จาก
การเข้ามาเป็นตัวแทนเป็นส่วนใหญ่ พอเปิดโอกาสให้สมัครการเมือง บางคนเพียง
คนเดียวก็ตั้งเป็นพรรคการเมืองได้ ถึงของแบบยกกว่า ฉะนั้นแหละพรรคการเมืองพรรค
อิสระ และประกาศว่าใครจะเอาไปร่วมก็ขออีกสองแผ่น อย่างนี้เป็นต้น นี่แหละเป็น
ความอัปยศของประชาธิปไตยในระยะเริ่มแรกที่เรายังไม่เข้าใจถึงการตั้งพรรคการเมือง
และความเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้อง” ๑๑

ถ้าตรึงชาวต่างประเทศบางคนไว้ในพรรคและเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของพรรค
การเมืองไทยไว้ดังนี้ “พรรคการเมืองของไทยประกอบด้วยบุคคลที่ขึ้นนำเพียงคนเดียว
หรือสองสามคน และไม่มีใครมีความสนิทสนมจากประชาชนส่วนใหญ่ โครงการของพรรค
ก็ไม่ใคร่มีความสนใจเท่าที่ควร กิจกรรมของพรรคการเมืองมีศูนย์กลางเกือบเฉพาะใน
กรุงเทพฯ อันเป็นที่ซึ่งวิถีทางการเมืองซึ่งผลของประเพณีรวมกันขึ้น ซึ่งที่นี้ก็เห็นว่า
พรรคการเมืองไม่ใช่ศูนย์กลางหรือโครงสร้างของพรรค แต่เป็นศูนย์กลางส่วนตัว ผู้นำที่
มีลักษณะเด่นเป็นศูนย์กลางของกลุ่มสมาชิก และกลุ่มต่าง ๆ นี้จะรวมกันโดยใจความซ้ำ
นาคูทางการเมืองของผู้นำ การคุมอำนาจและการสร้างความเป็นพรรคการเมืองของไทย
ใหม่ ๓ ประเภท คือ พรรคฝ่ายรัฐบาล พรรคที่รัฐบาลตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนรัฐบาล และ
พรรคฝ่ายค้าน

ผู้นำของพรรครัฐบาลเลือกเห็นแก่เฉพาะพวกที่มาจากทหารและตำรวจ บุคคล
พวกนี้มีอำนาจในวงการรัฐบาลและสังคม ไม่ใช่เพราะว่าเขาเป็นผู้นำพรรคการเมือง แต่
เป็นเพราะว่าเขาควบคุมกำลังทหารไว้ได้ต่างหาก บุคคลพวกนี้ยังพยายามควบคุมพรรค

๑๑ ทอเชกประกาศ จารุเสถียร “รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร” เทศาภิบาล เล่มที่ ๒๐ ตอนที่ ๑, มีนาคม ๒๔๘๘ หน้า ๒๑๐

การเมืองรัฐบาลอื่น ๆ อีก ผู้นำฝ่ายค้านที่สำคัญ ๆ ส่วนใหญ่เป็นสองเรือน แต่
 มีบ่อยครั้งที่เห็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือกษัตริย์ราชการ ชอบเขตรองพรรคการเมือง
 และการเข้าร่วมในพรรคไม่ตายตัว บุคคลผู้หนึ่งอาจจะไต่รับเลือกจากพรรคหนึ่งและออก
 เสี่ยงลงคะแนนให้พรรคอื่นในสภาได้ พรรคการเมืองบางพรรคถูกแบ่งแยกด้วยปัญหาว่า
 จะสนับสนุนหรือคัดค้านรัฐบาล สมาชิกอาจจะถอนตัวจากความจงรักภักดีในพรรคหนึ่งและ
 ไปจงรักภักดีในพรรคอื่น ไม่มีพรรคการเมืองใดใดจึงนี้ที่ตายตัวกับสมาชิกพรรคของตน
 เหตุของประการสุดท้ายที่อธิบายความอ่อนแอของพรรคการเมืองไทย คือ ข้อเท็จ
 จริงที่ว่า เป็นพรรคการเมืองที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายมาแต่ปี ๒๔๗๕ เป็นต้นมา

พรรคของชาวจีนต่างประเทศลี้ภัยว่า ผู้ที่กว่าจะทรงมีข้อเท็จจริงถูก
 ประการ ซึ่งรัฐบาลควรจะได้พิจารณา เกราะด้านหน้าที่การพิจารณาแก้ไขแต่เนิ่น ๆ
 แล้ว พรรคการเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคตคงจะปฏิบัติหน้าที่อย่างใดอันสมควรความเจตนา
 รมณ์ของระบอบประชาธิปไตย

๔.๖ ความสนใจของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้ง

ตามธรรมดาการเลือกตั้งนั้นถือกันว่า เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งของการปกครอง
 ระบอบประชาธิปไตยก็เพราะผู้ที่สมัครเข้ารับเลือกตั้งจะได้มีโอกาสเพียง หรือตามปะ
 เทียบประชาชนทั่วๆไปว่า ประสงค์ที่จะได้ตำแหน่งโยบายการปกครองประเทศไปโดยแบบใด
 หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนได้วินิจฉัย หรือทำความเข้าใจกับผู้สมัครนั้นว่า เหมาะสมควรจะ
 มอบความไว้วางใจได้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ ฝ่ายประเทศไทย
 นี้ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคัมภีร์จนถึงก่อนการปฏิวัติเมื่อเดือนตุลาคม ๒๔๐๐
 ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วราชอาณาจักรรวม ๑๐ ครั้ง (รวมทั้งการ

๑๔ Wendell Blanchard, Thailand : its people, its society,
its Culture, (New Haven, East Press, 1957,) pp. 126 - 127.

เลือกตั้งเพิ่มเติมราษฎรรมบัญชี ๒ ครั้งคาบ ซึ่งมีไม่มียกรวมการเลือกตั้งเมื่อ ๑๑ มีนาคม ๒๕๐๐ (จังหวัดอ่างทอง ๘ จังหวัดเท่านั้น) มีมติที่การรองคณะมนตรีราษฎรอาชญาจักร แก่ครั้งดังนี้ ๑๔

ครั้งที่ ๑	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มาใจสิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๔,๒๙๘,๒๓๑ คน ๑,๙๙๒,๕๓๖ คน ๔๑.๕๕
ครั้งที่ ๒	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มาใจสิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๖,๑๒๗,๖๓๙ คน ๒,๕๖๖,๕๓๕ คน ๔๑.๖๗
ครั้งที่ ๓	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มาใจสิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๖,๑๑๐,๗๙๖ คน ๒,๖๑๐,๑๑๖ คน ๔๕.๐๓
ครั้งที่ ๔	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มาใจสิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๖,๕๑๑,๕๒๗ คน ๒,๔๙๑,๕๔๔ คน ๓๖.๕๖
ครั้งที่ ๕	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มาใจสิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๕,๔๙๕,๖๖๖ คน ๒,๐๖๖,๕๖๑ คน ๓๗.๕๖
ครั้งที่ ๖	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	๗,๑๗๖,๔๔๑ คน (จังหวัดอ่างทอง ไม่มีการเลือกตั้ง)

๑๔ กระทรวงมหาดไทย รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เล่ม ๑
(ฉบับที่ ๑ : โรงพิมพ์คณะราษฎรไทย, ๒๕๐๐) หน้า ๗ - ๘

	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๒,๑๑๓,๕๖๕	คน
ครั้งที่ ๓	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	๒๖,๕๕	
	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๑,๕๑๔,๖๗๖	คน (เฉพาะ ๑๕ จังหวัด เลือกเพิ่มตามรัฐธรรมนูญ ใหม่)
	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๔๓๐,๖๐๔	คน
ครั้งที่ ๔	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	๒๕,๘๖	
	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๓,๖๐๖,๕๔๑	คน
	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๖,๔๖๑,๒๔๑	คน
ครั้งที่ ๕ ^{๑๖}	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	๔,๔๕๘,๐๐๘	คน
	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๕,๖๖๓,๓๖๑	คน
	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๕๓,๐๐	
ครั้งที่ ๖ ^{๑๗}	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	๕,๕๑๓,๕๑๓	คน
	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๕,๑๗๐,๑๑๓	คน
	มาใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ	๕๕,๐๖	

จากสถิติการลงคะแนนที่ปรากฏจากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าในการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งแรกมีผู้ใช้สิทธิร้อยละ ๔๑.๕๕ ซึ่งถ้าไม่นับการเลือกตั้งเมื่อปี ๒๕๐๐ แล้ว ก็เห็นว่า การเลือกตั้งครั้งแรกมีผู้ใช้สิทธิเป็นจำนวนสูงกว่าการเลือกตั้งทั่วไป

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๗๖๓

^{๑๗} กระทรวงมหาดไทย รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต ๒ (พรรคเสรี : โรงพิมพ์กรมมหาดไทย, ๒๕๐๖) หน้า ๑๐๓

ทุกครั้ง ต่อมาจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งก็ลดน้อยลงตามลำดับ ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๙ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญใหม่เฉพาะ ๙ จังหวัด ปรากฏว่ามีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงร้อยละ ๕๘.๘๖ เท่านั้น

การที่ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยลงคิดโดยเฉลี่ยแล้วไม่ถึงครึ่งของผู้สิทธิเลือกตั้ง แสดงให้เห็นว่าคนไทยยังไม่มีความสนใจต่อการเลือกตั้งเท่าที่ควร ซึ่งโดยทั่วไปแล้วในประเทศไทยปกครองระบอบประชาธิปไตยถือกันว่า การเลือกตั้งทั่วไปเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นวิถีการที่ประชาชนจะได้มีโอกาสคัดเลือกบุคคลที่ตนเห็นว่ามีความรู้ความสามารถเข้าไปบริหารประเทศ การที่ประชาชนไม่ค่อยจะสนใจกับการเลือกตั้งนั้น อาจจะเป็นผลมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

๑. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ซึ่งดำเนินการโดยรัฐบาลเพื่อ引起ความสนใจของประชาชนใหม่ต่อการเลือกตั้งนั้น ยังไม่ทั่วถึงโดยทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางจังหวัด การโฆษณาชักจูงให้ประชาชนสนใจในการเลือกตั้งนี้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย เพราะการเลือกตั้งยังเป็นของใหม่สำหรับคนไทย ซึ่งเคยอยู่ใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นเวลายาวนาน ในการเลือกตั้งคราวต่อไปจึงหวังว่าหากจะจัดใหม่ขึ้นแล้ว สิ่งหนึ่งที่รัฐบาลจะต้องกระทำทันที ๆ ก็คือการโฆษณาชักจูงให้ประชาชนสนใจในการเลือกตั้งอย่างทั่วถึง

๒. ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะให้ความสนใจต่อความเป็นไปของบ้านเมืองเท่าที่ควร ซึ่งเป็นเช่นนี้เนื่องมาจาก

(๑) อุบัติภัยใจคอของคนไทย คนไทยจำนวนประมาณ ๘๕% มีอาชีพเป็นชาวนา การทำนาของเหล่าของตนเองช่วยตัวเองอยู่โดยลำพังใคร่ใคร่ ปกติไม่มีการติดต่อกับคนอื่น จึงเกิดอุปนิสัยที่คนไทยไม่ชอบเอาธุระกับเรื่องคนอื่น และอาศัยแต่หมู่บ้านเมืองไทยเคยมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองมาด้วยดีเป็นเวลาถึง ๑๕๐ ปี ประชาชนจึงเคยชินต่อการให้ความไว้วางใจปล่อยให้ เป็นธุระของตุ้ปกครองจะปกครองบ้านเมืองตามพอใจ

แล้วเคยไม่เอาใจใส่ต่อการปกครองบ้านเมืองเสียเลยที่เดียว ❧

(๖) ในด้านการศึกษา แม้เมืองไทยจะได้มีการศึกษามากับคัมภีร์มาเกือบ ๒๐ ปีแล้วก็ตาม ชาวเขาก็ก็นับว่าด้อยกว่า ก.ไก่ ข.ไข่ พออ่านออกเขียนได้ การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพทางการเมืองยังไม่เข้าจริงจิตใจประชาชนส่วนมาก ทั้งการคมนาคมก็ยังไม่ว่าถึงที่จะได้ประชาชนได้เข้าใจวิถีชีวิตกิจการเมือง จนรู้ถึงคุณและโทษอันกระทบถึงชีวิตของเขาแต่ละคน ❧

(๗) ในด้านการสื่อสารมวลชน การสื่อสารมวลชนในเมืองไทยยังรวมกลุ่มอยู่แต่ในเขตพระนคร - ธนบุรี ซึ่งเป็นนครหลวง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ต่างมุ่งเสนอข่าวความบันเทิงและความบันเทิงต่อประชาชนจำนวนสองล้านคนของจังหวัดพระนคร-ธนบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตส่วนภูมิภาคยังคงถูกทอดทิ้งให้ต่างไกลจากการสื่อสารมวลชน วิทยุคงเป็นสื่อสารมวลชนประเภทเค็ดร่าสำหรับชาวต่างจังหวัด ฉะนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับคนในกรุงเทพฯ จึงได้เปรียบชาวต่างจังหวัด สามารถเข้าถึงบริการสื่อสารมวลชนได้มากกว่า ๖๐ การที่สื่อสารมวลชนไม่แพร่หลายเข้าสี่ควมนี้เอง จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในต่างจังหวัดไม่ดีเท่าที่ควร เป็นเหตุให้ประชาชนไม่ค่อยจะสนใจกับเหตุการณ์ของบ้านเมือง ยิ่งไปกว่านั้นสื่อสารมวลชนเหล่านี้มีอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม ยกตัวอย่างเช่นหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อสารมวลชนที่มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อความคิดความอ่านของประชาชนก็ไม่ได้ทำหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์ กล่าวคือยังไม่ค่อยจะให้ความสนใจต่อการเผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองเท่าใดนัก ยิ่งคงมุ่งในขอประโยชน์ทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ ถ้าหากหนังสือพิมพ์ตระหนักในหน้าที่อันสำคัญของตนในการ

❧ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช "ห้าข้อสันนาทางการเมือง" ประชุมข่าวสดความสะอาดอภิปราย (พระนคร โรงพิมพ์เรื่องอักษร ๒๕๐๔) หน้า ๔๐๘

❧ เรืองเด็ชวกับ หน้า ๔๐๗

๖๐ เกษม ศิริสัมพันธ์ "สื่อมวลชนกับการพัฒนาการเมือง" ตลอดปีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ (พระนคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๐๔) หน้า ๘๗

ที่จะใช้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนและปฏิบัติหน้าที่อันดีที่เป็นฐานันดร < แง่
ก็เป็นที่หวังไว้ว่า ต่อไปในอนาคตประชาชนในเขตคงจะตีความสนใจในความเป็นไป
ของบ้านเมืองมากกว่าที่เป็นมาในอดีต

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารมวลชนเปรียบเสมือนหนึ่งมีคองคม อาจใช้
ให้เป็นประโยชน์เป็นหน้าต่างของสังคม เป็นครูของประชาชน เป็นผู้นำของนักศึกษาชน
ก็ได้ แต่ในขณะเดียวกัน อาจใช้เพื่อการปลุกปั่น บ่อนทำลาย หรือก่อให้เกิดความระแ
งระชาตในสังคมก็ได้ ปฏิกริยาของมวลชนก็เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง เพราะบางครั้ง
อาจมีผลร้ายเกินความคาดหมายก็ได้ ๒๑

รัฐบาลชุดปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสนใจของประชาชนที่มี
ต่อการกิจการของบ้านเมือง จึงได้วางโครงการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยขึ้น
โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๒๒

๑. เพื่อให้ประชาชนสนใจในกิจการบ้านเมืองยิ่งขึ้น
๒. เชื้อเพลิงประชาชนและข้าราชการในปฏิบัติหน้าที่และปฏิบัติงาน เพื่อสนอง
ความต้องการของท้องถิ่นตามแนวประชาธิปไตยโดยโดยทั่วไป
๓. เพื่อให้ประชาชนและข้าราชการทราบและเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ทางการเมือง
ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

เป็นที่หวังว่าหากโครงการดังกล่าวของรัฐบาลบรรลุผลสำเร็จความเป้าหมาย
ที่ใดสิ่งเอาไว้ ก็เชื่อแน่ว่าต่อไปในอนาคต ถ้าหากจะจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภา

๒๑ เกมม ศิริชัยกันต์ "การสื่อสารมวลชน ความหมายและอิทธิพล"
การศึกษานโยบายการสื่อสารมวลชนครั้งที่ ๑ เรื่องอิทธิพลและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการทหารสื่อสาร, ๒๕๐๓) หน้า ๒๔

๒๒ สุวิทย์ นิจวรรัตน์ พัฒนาชนชาวไทยในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : ฉบับประชา
ชาติ (แผนกการพิมพ์), ๒๕๐๔) หน้า ๑๐๒

ผู้แทนราษฎรขึ้นความบงกชวิถีของรัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังร่างอยู่ในขณะนี้ ประชาชนชาวไทยคงจะพากันมาใช้สิทธิเลือกตั้งกันมากกว่าที่เป็นมาในอดีต

๔.๗ บทกึ่งอธิบายของพรรคการเมือง

แม้ว่าพรรคการเมืองจะเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งจะขาดเสียมิได้ในระบอบประชาธิปไตยก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าพรรคการเมืองจะต้องไปหลุมหลุมกันเป็นธรรมดาว่า สิ่งไหนก็ตามที่ก่อให้เกิดเสียใจเช่นเคี้ยวฟัน นอกจากนั้นการที่พรรคการเมืองจะก่อให้เกิดผลอันน่ายินดีนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและอุปนิสัยใจคอของประชาชนในชาตินั้น ๆ เป็นสำคัญ ประเทศใดที่ประชาชนมีการศึกษาสูง มีประสิทธิภาพในการปกครองระบอบประชาธิปไตยยาวนาน พรรคการเมืองก็จะทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดผลดีแก่ส่วนรวม ส่วนประเทศใดที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยจะสนใจกับความเป็นไปทางการเมือง ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม ตลอดจนการที่นักการเมืองยังขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การนำระบบพรรคการเมืองมาใช้ย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่อย่างใด

๔.๗.๑ บทกึ่งอธิบายของพรรคการเมือง

งานรับตักของพรรคการเมืองนั้นมีดังต่อไปนี้

- ๑. การมีพรรคการเมืองเป็นวิถีทางอันน่าเคี้ยวฟันที่ได้การช่วยเหลือการปกครองเป็นไปความเจตจำนงของราษฎรฝ่ายข้างมาก
- ๒. การมีพรรคการเมืองเป็นการป้องกันอิทธิพลของการได้
- ๓. การมีพรรคการเมืองทำให้มีการเล่นการเมืองโดยเปิดเผย ทำให้การเมืองบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

๒๐๗ ดร. ตฤณ แสงอุทัย "บทกึ่งอธิบายของพรรคการเมือง" รัฐสภาสาร ปีที่ ๑ เล่ม ๑, กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ หน้า ๔๔ - ๖๐

- ๔. การมีพรรคการเมืองทำให้ราษฎรสนใจในทางการเมือง
- ๕. การมีพรรคการเมืองทำให้ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้
- ๖. การมีพรรคการเมืองทำให้การดำเนินการของรัฐสมบูรณ์ในคำสัญญาผู้แทนราษฎรสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- ๗. การมีพรรคการเมืองทำให้การดำเนินการในสภาผู้แทนราษฎรมีทิศทางที่แน่นอน
- ๘. ทำให้ราษฎรทุกคนมีส่วนร่วมในการเจริญของประเทศชาติ
- ๙. ก่อให้เกิดความสามัคคี
- ๑๐. การมีพรรคการเมืองทำให้ทราบว่า ความรับผิดชอบในทางการเมืองควรอยู่บนก้นอกของใครคนหนึ่ง

๕.๓.๒ ข้อเสียของพรรคการเมือง
พรรคการเมืองมีข้อเสียดังนี้ :-

- ๑. ผู้แทนราษฎรแทนที่จะเป็นผู้แทนประชาชนทั่วประเทศ กลับกลายเป็นผู้แทนของพรรค การอภิปรายโต้แย้งต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ได้เสียของพรรค
- ๒. การมีพรรคการเมืองทำให้เกิดความฉันทันธระหว่างราษฎรกับผู้แทนราษฎรต่างเห็นกัน เพราะคงเอาใจพรรคการเมืองมากกว่าราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
- ๓. การมีพรรคการเมืองทำให้เกิดการแยกความสามัคคีภายในชาติ ทั้งนี้ เพราะอุดมคติของแต่ละพรรคต่างกัน จึงทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทหรือขัดแย้งกัน
- ๔. เกี่ยวกับเอกราชของรัฐชาติ ประเทศที่มีระบบพรรคการเมืองของพรรค คือ มีพรรคใหญ่ ๆ เพียง ๒ พรรค เช่น อังกฤษและสหรัฐอเมริกาทำให้การเมืองวางเรียบ แต่ถ้ามีพรรคการเมืองหลายพรรค เอกราชของรัฐชาติก็ไม่มั่นคง เพราะคงจัดตั้งรัฐบาลเป็นรูปฉาบฉวย
- ๕. การมีพรรคการเมืองเป็นการกีดกันผู้มีความรู้ความสามารถความชำนาญ

๕ คร. หลุค แสงอุทัย "ขงรายของพรรคการเมือง" รัฐสภาสาร ปีที่ ๓
 ๒, มกราคม ๒๕๒๖ หน้า ๕๕ - ๖๕

และคุณวุฒิต่าง ๆ เพราะพรรคการเมืองย่อมจะเสนอให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกพรรคการเมืองของตน และแม้จะมีผู้ที่มีคุณสมบัติต่าง ๆ อย่างไรมาแข่งขัน พรรคการเมืองก็จำเป็นต้องเสนอตนมาชิงเลือกตั้งของตนซึ่งมีคุณสมบัติดีกว่าผู้นั้นเอง ^{๒๕}

๖. พรรคการเมืองมักจะให้คำมั่นสัญญาหรือวางภาระเกินกว่าความสามารถซึ่งตนอาจปฏิบัติได้ หรือมักจะกำหนดแผนการใด ๆ ควบความมุ่งหมายอย่างเคี้ยวที่จะให้ได้รับความสนใจจากราษฎรโดยไม่คำนึงถึงว่า แผนการนั้น ๆ จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติหรือไม่ ^{๒๖}

๗. การมีพรรคการเมืองทำให้การลงมติในสภาผู้แทนราษฎรไม่เป็นไปโดยเสรี เพราะแม้รัฐกรมนับจะบัญญัติในสภาผู้แทนราษฎรไม่ผูกมัดกับอาชิตใด ๆ ของพรรคการเมืองก็ แต่ในทางปฏิบัติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมลงมติดังพรรคการเมืองของตนเสมอ หรือความที่พรรคการเมืองของตนวางนโยบายไว้ ^{๒๗}

สำหรับประเทศไทยเนื่องจากสภาพแวดล้อมบางอย่างซึ่งไม่อำนวยให้โดยเดกาอย่างบังการที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะสนใจปฏิบัติการบ้านเมือง จึงทำให้พรรคการเมืองที่เคยก่อตั้งมาไม่อาจกระทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของพรรคการเมือง จึงไม่ให้ความสนับสนุนเท่าที่ควร นอกจากนั้นค่านักการเมืองที่จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นส่วนใหญ่ยังขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมุ่งหวังประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ โดยเฉพาะพรรคการเมืองที่เคยจัดตั้งมาแต่ในอดีต แขนงที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ประเทศชาติ กลับก่อให้เกิดข้อเสียหายเป็นที่เบียดเบียนแก่ประชาชนทั่วไป

^{๒๕} ดร. อดุล แสงสุทธิ พรรคการเมือง หน้า ๔๑ - ๔๒

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๘ - ๕๐

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๒ - ๕๓

๔.๔ การโฆษณาเสียงเลือกตั้ง

การโฆษณาเสียงเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งของส่วนงานรับจัดการเมือง
 ทุกคน หรือพรรคการเมืองทุกพรรคที่ปรารถนาจะไถ่บ้านโอบายของตนเข้ามาบริหาร
 บริหารประเทศชาติ เพราะการโฆษณาเสียงเป็นวิธีการที่จะเปิดโอกาสให้ราษฎรมี
 ศึกษาค้นคว้าเสียงเลือกตั้ง ไถ่สามารถวินิจฉัยว่าตนควรจะเลือกหรือสมควรความไว้วางใจให้
 แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดหรือพรรคใดให้เข้ามาเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ตามนโยบาย
 ที่ตนเห็นว่าเป็นประโยชน์และเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมากกว่ากัน ^{๒๔} การโฆษณา
 เสียงเลือกตั้งอย่างเปิดเผยนั้น ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งสำหรับการปกครอง
 ระบบประชาธิปไตยในระบบพรรคการเมือง เพราะการแจ้งอันภาคแนะนำใจจาก
 ราษฎรในการเลือกตั้งนั้น มีใช้การแจ้งอันเพื่อประโยชน์อันดีของนครและพรรค หาก
 แจ้งอันกันเพื่อใช้ราษฎรได้เห็นว่านโยบายของพรรคการเมืองใดดีกว่ากัน ในอันที่จะนำ
 ไปใช้เป็นนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน เรื่องนี้ขมเป็นธรรมเนียมพรรคฝ่ายค้าน
 ซึ่งเป็นฝ่ายมีเสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎร จะคงทาบตามโฆษณาคำพินิจที่
 นโยบายของรัฐบาลที่ตนเห็นว่าไม่ดีไม่งาม เพื่อใช้ราษฎรเห็นความนิยมพรรครัฐบาล
 และเห็นนโยบายฝ่ายค้านแทน การเลือกตั้งจึงเป็นโอกาสที่ดีที่สุดที่รัฐบาลจะไม่มีโอกาส
 แยกออกกล่าวหาต่าง ๆ ซึ่งฝ่ายค้านถึงนำมากล่าวอ้าง อย่างไรก็ตามการกล่าวโจมตี
 นโยบายของรัฐบาลก็ควรกระทำในขอบเขตที่เหมาะสมที่ควร และควรจะมีข้อเท็จจริง
 และความยุติธรรมเป็นหลัก ไม่ใช่โจมตีโดยหวังแต่จะโน้มน้าวใจความนิยมจากราษฎรแต่
 อย่างเดียว

ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนพฤษภาคมปี ๒๕๐๐ พรรคการเมืองที่ออกกล่าว

^{๒๔} สยามรัฐปริทัศน์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑๕, ๑๐ กันยายน ๒๕๐๔

การหาเสียงเลือกตั้งอย่างจริงจังและเข้มแข็งมีอยู่สองพรรค คือ พรรคเสรีนิยมนักศึกษา อันเป็นฝ่ายรัฐบาลและพรรคประชาธิปไตยเป็นฝ่ายค้าน ตามธรรมเนียมการเลือกตั้ง ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ชลศึกการเมืองจะต้องสนองนโยบายของชนโตประชาชนทราบ โดยแน่นอนว่าจะบริหารบ้านเมืองต่อไปอย่างไรในอนาคต แต่ก็ไม่ปรากฏว่าพรรคการเมืองทั้งสองได้มีนโยบายแน่นอนแต่อย่างใด ในการโฆษณาหาคะแนนนิยมนั้นพรรคประชาธิปไตย เป็นฝ่ายทำดีโดยวิธียกเอาการกระทำดีแล้ว ๆ มาขึ้นหน้าทำดีแทนทุกอย่างไป เมื่อพรรคประชาธิปไตยหาเสียงแบบนั้นก็ทำดีเป็นการบังคับพรรคเสรีนิยมนักศึกษาให้ต้องเป็นฝ่ายแพ้ ^{๒๕} โดยเหตุนี้เองการหาเสียงของพรรคการเมืองถึงต้องจึงเป็นไปในรูปฝ่ายหนึ่ง โจมตีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายแก่ โดยที่พูดถึงอนาคตอันดีที่ตนมีแต่พูดถึงอดีตกับเขียนเป็นส่วนมาก พรรคประชาธิปไตยนั้นแม้แต่คำพูดถึงเรื่องที่ดีก็เห็นว่าผิดคาดเสียหลายที่ที่เกิดขึ้นแล้ว ส่วนพรรคเสรีนิยมศึกษาก็พูดถึงแต่ความดีในอดีต มีไฉนกว่าในอนาคตจะสร้างสิ่งใดต่อไปอีกบ้าง เรื่องดีที่ควรคำนึงก็คือการเลือกตั้งเป็นเรื่องของอนาคต ประชาชนจึงควรจะได้รับรู้ว่ามีว่าฝ่ายใดก็ตามที่จะเข้ามาเป็นรัฐบาลจะกระทำสิ่งใดบ้าง เพื่อความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศชาติ

การที่ประชาชนจะสามารถกำหนดตักตวงได้ในกรณีนี้จริงที่ว่า การไขข้อข้องใจ ออกเสียงของชนโตแก่ผู้ใด จึงจะถูกต้องและบังเกิดผลเป็นประชาธิปไตยโดยทั้งหมดนั้น ขึ้นอยู่กับวิธีดำเนินการโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมือง และผู้สมัครรับเลือกตั้ง นั้นเองว่ามีเจตนาอันสุจริต และปรารถนาจะใ้ประชาชนได้เข้าใจในการไขข้อข้องใจ เสียงตามความหมายของการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยเที่ยงใจ และปฏิตาชาคัฐ ที่คนไทยส่วนมากยังไม่สามารถเข้าใจได้โดยขณะนี้ก็คือ การไขข้อข้องใจออกเสียงเลือกตั้งควรกระทำในรูปพรรคหรือเลือกโดยอาศัยคุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้สมัครแต่ละรายเป็นเกณฑ์ ^{๒๖}

^{๒๕} ลีถนุศรี ปราโมช "ความรู้จากการโฆษณา" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔๘, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ หน้า ๘

^{๒๖} ประจวบ ทองอุไร "ปฏิตาเลือกตั้ง" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔๖, ๒๓ มกราคม ๒๕๐๐ หน้า ๘

แต่โคกหัวไปแล้วสตรีมีคนไทยซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร คุณสมบัติส่วน
 ศาสตร์ของผู้สมัครรับเลือกก็มีความสำคัญซึ่งกำหนดนโยบายของพรรคการเมือง และเป็นผู้นำ
 เสียความว่าคุณสมบัติในอาชีพการงานหรืออาชีพอื่น ๆ นั้น ไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นจะต้อง
 เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเสมอไป แต่ก็ต้องมีคุณสมบัติในขั้นนี้ก็จะหมายถึงบุคคลที่ถูกละ
 เลียงแก่งเป็นที่ยกใจของชาวบ้าน การหาเสียงที่ถูกต้องของชาวบ้านส่วนใหญ่ก็คือ การกล่าว
 คำพินิจเกี่ยวกับวิธีการและนโยบายบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล เป็นที่เห็นว่า สหชีพรี
 ภาทของประชาชนยังไม่ได้รับการยกย่องคุ้มครองความเหมาะสมของประชาชนในระบอบ
 ประชาธิปไตย ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนโยบายใบการปกครอง การคลัง การค้าและการ
 เศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องค่าครองชีพ ตลอดจนการโจมตีผู้นำรัฐบาลบางคน ซึ่ง
 การหาเสียงเช่นนี้มักเป็นที่ถูกยกย่องใจของชาวบ้าน

การที่ประชาชนให้ความนิยมผู้สมัครรับเลือกซึ่งมีชื่อเสียงโดยวิธีดังกล่าวแล้ว
 ต่อจึงปรากฏว่า มีกรณีเหตุการณ์อันน่าอึดใจเกิดขึ้นในสภาผู้แทนราษฎรอันเป็นสถาบันสูงสุด
 ของชาติอยู่เนือง ๆ และเป็นที่น่าวิตกว่าภายในอนาคตข้างหน้า หากจะมีการเลือกตั้ง
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกันอีกแล้ว ประชาชนชาวไทยทั้งมวลซึ่งเป็นเจ้าของประเทศคง
 จะใช้วิธีการมาตรฐานอย่างสมบูรณ์เสมอ เชื่อกันว่าเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความ
 ซื่อสัตย์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเข้ามา เป็นผู้ควบคุมการบริหารประเทศ

อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติและความสามารถส่วนตัวของบุคคล โดยเฉพาะ
 ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคการเมือง บ่มเป็นส่วนประจักษ์อันสำคัญอย่างหนึ่งในการ
 ที่จะช่วยชี้แจงประชาชนให้เกิดความนิยมในตัวนโยบายของพรรคการเมืองนั้น แต่การ
 จะบ่งชี้เอาตัวบุคคลเป็นสาระสำคัญสำหรับความไว้วางใจในปกครองประเทศก็หาใช่
 หลักการของระบอบประชาธิปไตยไม่ เพราะบุคคลนั้นควรจะไปวัดความรู้สึกระหว่าง
 ใจบ้าง เมื่อคนแบ่งไปคามถึงแนวความคิดหรือถูกคิดเห็นช่วยด้วยอุปมาบางอย่าง จนทำให้
 วิถีจรรยา เหตุการณ์หรือเหตุการณ์ต่างอย่างไม่อยู่ในร่องรอยเกี่ยวกับเสมอไปได้ การมณฑ

โรคระบาดของชาติบ้านเมืองไว้พิจารณาด้วยไม่แน่นอนของบุคคลจึงจัดว่าเป็นอันตรายที่น่า
เกรงกลัวมิใช่น้อย **

ในการโฆษณาชวนเชื่อเรื่องเลือกตั้งนั้น พรรคการเมืองจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่าย
จำนวนมาก เช่นเมื่อคราวการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤษภาคมปี ๒๕๐๐ ปรากฏ
ว่าพรรคเสรีนิยมนักศึกษาสิ้นค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งไปประมาณ ๒๐ ล้านบาท ***
มีเหตุที่เกิดขึ้นก็คือพรรคการเมืองเหล่านี้จะหาเงินจากไหนเพื่อนำมา เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับค่า
บำรุงสมาชิกนั้นก็คงกล่าวถึง เพราะเป็นที่รู้กันแล้วว่าพรรคการเมืองของไทยเมื่อสมาชิก
จำนวนเพียงไม่กี่คน สามารถรวมตัวพรรคการเมืองส่วนใหญ่ของสมาชิกของพรรคต้องเสียเงิน
ส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการโฆษณาชวนเชื่อเลือกตั้ง เพราะฉะนั้นจึงปรากฏว่ามีพรรคการเมือง
เพียงไม่กี่พรรคที่สามารถส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งได้ทั่วประเทศ สำหรับ
การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนพฤษภาคมปี ๒๕๐๐ ก็มีพรรคการเมืองเพียงสองพรรคเท่านั้นคือ
พรรคเสรีนิยมนักศึกษาและพรรคประชาธิปัตย์ที่ส่งสมาชิกเข้าของขึ้นเกือบทุกจังหวัด

การหาเงินบำรุงพรรคเพื่อนำมาใช้จ่ายในการหาเสียงนั้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจ
เป็นอย่างยิ่ง ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะพรรคเสรีนิยมนักศึกษาอันเป็นพรรครัฐบาลในสมัยนั้นเท่านั้น
การที่พรรคเสรีนิยมนักศึกษาจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากในการหาเสียงเลือกตั้ง ก็
เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องหารายได้มาบำรุงพรรค การที่จะเอาเงินของรัฐไปใช้จ่ายใน
การหาเสียงต่อหน้าไม่ได้ เพราะเงินของรัฐถ้าจะใช้จ่ายก็จะคงได้รับความเห็นชอบจาก
สภาผู้แทนราษฎรเสียก่อน เพราะสภาผู้แทนราษฎรควบคุมการใช้จ่ายเงินของรัฐ เพราะฉะนั้น
พรรคเสรีนิยมนักศึกษาที่ของตัวที่อื่น กล่าวกันว่ารายได้อำนาจของพรรคเสรีนิยมนักศึกษา ก็คือเงิน
สินบนจากการบงการขึ้นเขื่อน ซึ่งทอ.ค.ส.เอา ศรีปพนันท์ เลขาธิการพรรคเป็นผู้ชักชวนมาได้
นอกจากเงินสินบนมีอยู่แล้ว พรรคเสรีนิยมศึกษายังได้เงินอุดหนุนจากสภาผู้แทนราษฎรไทย

** ปรากฏ เรื่องเดียวกัน

*** Frank C. Darling, Thailand And the United States,
(Washington, D.C. Public Affairs Press, 1965) p. 154

ณัฏฐ์มีแม่จะมีใจสวาทาคำแต่ก็ได้อภิสิทธิ์การล้างบางประการแก่พ่อคำ อาทิเช่นการตั้งของคำ
เข้ามาในราชอาณาจักร ถ้าไรจากการคว่ำประเภที่ส่วนหนึ่งได้ถูกส่งไปว่ารุงพรรคเสรีมันัง
กศิธา

เนื่องจากความจำเป็นที่พรรคการเมืองต้องใช้จ่ายเงินในการหาเสียงเลือก
ครั้งนี้ จึงเป็นที่เกรงกันว่าพรรคการเมืองอาจจะได้รับความสนับสนุนทางการเงินจาก
นายทุนคนใดคนหนึ่ง ซึ่งก็จะทำให้พรรคการเมืองนั้น ๆ กลายเป็นเครื่องมือของบุคคลผู้นั้น
ไป และถ้าหากนายทุนคนนั้นมีเจตนาว่าดกดประเทศชาติ ก็จะทำให้พรรคการเมืองนั้นคำเป็น
ไปในทางที่เป็นภัยต่อประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง ดร.นพบุค แองฤชัย
เลขาธิการคณะกรรมการถกปัญหาได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "รัฐบาลสมควรอย่างยิ่งที่
จะจัดสรรงบประมาณแก่พรรคการเมือง เพื่อสนับสนุนพรรคการเมือง เพราะเป็นการเอื้ออำนวยหรือส่งเสริม
ให้คนไทยเข้าใจในระบบประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังเป็นวิธีหนึ่งที่จะป้องกันไม่ให้ผู้สม
รชาฏราชายกัวหรือแสวงผลประโยชน์ในทางมิชอบเพื่อตนเองขึ้น การสนับสนุนทางการเงินแก่
พรรคคนนอกจากจะช่วยในการตั้งพรรคทั้งคนมีและคนยากจนแล้ว จะเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยไม่ให้
อ.ส.ทุจริต เพื่อหวังทุนคืนเนื่องจากต้องใช้จ่ายในการหาเสียงมากประการหนึ่ง และอีก
ประการหนึ่ง อ.ส.เหล่านี้หาเงินหรือติดกันไม่ให้เกิดการคอร์รัปชั่นขึ้น เพราะตนเองไม่คอร์
รัปชั่นแล้ว ขณะจะชกิตามผู้ที่คนสงสัยว่าคอร์รัปชั่นโดยไม่คองเกรงใจ หรือเกรงกลัวแบบว้าว
สันหลังหระ เพราะผู้คอร์รัปชั่นนั้นกลัวต่อการถูกชกิตามหรือชกิตถก หากรัฐจะมีผู้ชกิตาม
แล้วข้มจะไม่กล้าหาการคอร์รัปชั่น" ๓๐

ทรรศนะดังกล่าวนี้ว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจซึ่งรัฐบาลควรจะนำมาพิจารณาเป็น
อย่างยิ่ง เพราะถึงอย่างไรก็ตามพรรคการเมืองก็ย่อมจะต้องมีเงินเป็นธรรมดาในขนาดกว้าง
สน่า หากรัฐบาลพิจารณาหาทางแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าว ซึ่งรวมถึงเรื่องการเงินกับเขีย
แก่หนี้ ๆ ก็จะเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้การเมืองระบบพรรคของไทยดำเนินไปโดยราบรื่นและ
เป็นออคติแก่ประเทศชาติ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การโฆษณาเตี้ยงเลือกตั้งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง
 สำหรับนักการเมืองหรือพรรคการเมืองที่ปรารถนาจะนำนโยบายของตนเข้ามาบริหารประ
 เทศ แต่สิ่งหนึ่งซึ่งหวังก็คือการโฆษณาเตี้ยงเลือกตั้งนั้น ผู้สมัครไม่ควรจะได้คำมั่น
 สัญญาต่อราษฎรโดยที่ทางปฏิบัติแล้วไม่อาจเป็นไปได้ การโจมตีรัฐบาลควรจะกระทำใน
 อดีตนโยบายที่เฉพาะชัด มีเหตุผลและหลักฐานสนับสนุนอย่างพอเพียง และที่สำคญคือจะต้อง
 มีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย ในคำมั่นประชามชนนั้นก็ควรที่จะใช้วิจารณ์ตามความสมควร
 ระวัง กิจการมาเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจมีความรู้ความสามารถ ก่อระดัณผู้เสนอ
 ว่าบุคคลที่เราเลือกเข้ามาในสภาผู้แทนราษฎรนั้นเป็นตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศ ไม่ใช่
 เฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง นอกจากนี้ก็ต้องพิจารณานโยบายของพรรคการเมืองที่ผู้
 ช่างกล่าวนั้นนโยบายอย่างไร ถ้าหากพรรคนั้นมีเสียงส่วนมากสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้แล้ว จะ
 กระทำสิ่งใดบ้างที่จะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศ และนโยบายของพรรคนั้นในทาง
 ปฏิบัติแล้วเป็นไปได้อย่างไร

เป็นที่ควรทราบว่าถ้าให้มีการแก้ไขดังในคำมั่นผู้สมัครมีเลือกตั้งและในคำมั่นผู้เลือกตั้ง
 ออกเสียงความที่กล่าวข้างต้นแล้ว ความว่าการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรที่อาจจะมีขึ้นในอนาคต
 ช่างน่ากังวลจะได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับเป็นตัวแทนของประชาชนทั้งชาติ
 ซึ่งก็จะเป็นผลทำให้ระบอบประชาธิปไตยซึ่งต้องล้มลุกคลุกคลานมาตลอดสมัยนั้น ดำเนินไป
 ด้วยดีเป็นผลดีแก่ประเทศชาติเป็นอันรวม

๕.๕. ระบอบพรรคของไทยในอนาคต

ระบอบพรรคการเมืองไทยเท่าที่เคยเป็นมาปรากฏว่ามีอยู่ ๒ รูป กล่าวคือ
 ถ้าไม่เป็นรูปพรรคเดียว (One-party System) ก็มักจะเป็นรูปหลายพรรค (Multi-
 party System) รูปแรกมักจะเกิดขึ้นในสมัยที่คณะผู้นำต้องการผูกขาดการใช้อำนาจ
 ปกครองประเทศโดยไม่มีใครโต้แย้งใ้แทนที่สักเท่าที่จะนานได้ ดังเช่นในสมัยของพรรค
 คณะราษฎรเป็นต้น ส่วนรูปหลังมักเกิดขึ้นเมื่อคณะผู้นำไม่อาจที่จะอ้างเหตุผลผูกขาดการ
 ใช้อำนาจปกครองประเทศได้ต่อไป และยอมให้มีการตั้งพรรคการเมืองขึ้นได้ เพื่อเสนอ

แนวนโยบายการปกครองประเทศโดยประชาชนเป็นผู้เลือก

การที่ประเทศไทยจะมีระบบราชการเมืองอยู่ ๖ แบบ เป็นผลมาจาก
เหตุสำคัญหลายประการ สำหรับเหตุที่ทำให้มีราชการเมืองเพียงพรรคเดียวก็เพราะผู้
ชาวไทยในอดีตมักชอบอ้างความสามัคคีในชาติควรวีการไม่ยอมให้มีการแบ่งการศึกษาน
ได้ จึงกำหนดให้พรรคหรือกลุ่มการเมืองที่สามารถใช้อำนาจปกครองประเทศได้มีแค่เพียง
พรรคหรือกลุ่มการเมืองที่สามารถใช้อำนาจปกครองประเทศได้มีแค่เพียงพรรคเดียวหรือ
กลุ่มเดียว ส่วนเหตุที่ทำให้เกิดพรรคการเมืองหลายพรรคเมื่อมีการอนุญาตให้ประชาชน
ใช้สิทธิเลือกตั้งพรรคการเมืองได้ก็เพราะว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยซึ่งเริ่ม
กันอย่างจริงจังเมื่อต้นสงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้นในระยะเดียวกันที่มีการเปลี่ยนแปลง
ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างใหญ่หลวง อันเป็นผลมาจากสงคราม จึงทำให้บรรดาผู้นำ
ทางการเมืองแตกแยกออกเป็นหลายกลุ่มกลางฝ่าย เป็นผลให้ประเทศไทยมีพรรคการเมือง
มากมายหลายพรรค

ความที่ได้ศึกษามาแล้วแต่ก่อนนั้น ระบบพรรคการเมืองสองพรรคเป็นระบบที่ดี
สุด เพราะถ้าไทยมีระบบการเมืองแบบสองพรรคสามารถดำเนินงานกิจการกันไปได้อย่างมีประ
สิทธิภาพ ขรรคต่างประเทศต่าง ๆ ต่างก็ปรารถนาที่จะมีระบบพรรคการเมืองแบบนี้ แต่
เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมตลอดจนเศรษฐกิจต่างประวัติดำเนินการ จึงทำให้พรรคการเมือง
เมืองรวมของพรรคดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพในต่างประเทศเท่านั้น ในจำนวนนี้
ได้แก่อังกฤษและสหรัฐอเมริกา สำหรับประเทศไทยเท่าที่เป็นมาในอดีตยังไม่ปรากฏว่าได้
มีระบบพรรคการเมืองแบบสองพรรคเกิดขึ้น คือ ถ้าไม่เป็นรูปพรรคเดียวก็จะเป็นรูปหลาย
พรรคดังได้กล่าวมาแล้ว

๑๕ ดร. กฤษณะ ทองธรรมชาติ "การเมืองรวมพรรคของไทยในอนาคต"
รัฐศาสตร์นิเทศ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑, พฤษภาคม - กรกฎาคม ๒๕๐๔ หน้า ๕๖
๑๖ เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๖ - ๕๗

บรรดาผู้นำรัฐบาลต่างก็ปรารถนาที่จะให้ประเทศไทยมีพรรคการเมืองในรูปแบบ
 ของพรรคในขนาดกลางขนาดนี้ ทั้งนี้ เพราะระดับถึงขั้นของระบบพรรคการเมืองแบบ
 ทอตกจนได้เห็นความยุ่งยากต่าง ๆ ที่เข้ามาในอดีตอันเกิดจากการมีพรรคการเมืองหลาย
 พรรค เกิดวาทกรรมเรื่องระบบพรรคการเมืองนี้ ขอแจก ประการ จารุเดธีร โค้ให้
 พรรคเห็นว่า "ในเรื่องจำนวนพรรคการเมืองไม่ควรมีให้มากเกินไป มีเพียง ๓ พรรคก็พอ
 คือ พรรครัฐบาล พรรคฝ่ายค้าน และพรรคที่เป็นกลาง ถ้ามีพรรคการเมือง ๓ พรรค
 ก็พอดี ถ้ามี ๕ พรรคก็พอประมาณ แต่ที่จะให้ออกกฎหมายว่าพรรคการเมืองมีเท่านั้น
 เท่านั้นย่อมทำไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้ามีพรรคการเมืองมากเกินไป ย่อมไม่เหมาะสม
 อาจมีพรรคหาเงิน พรรคตาเฮียง หรืออะไรก็ต่ออะไร" ^{๒๖}

อีกท่านหนึ่งซึ่งให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องระบบพรรคการเมืองของไทย ก็คือ
 อาจารย์ เศรษฐาธิ วงศ์โพนเอเชง โดยให้ความเห็นไว้ว่า "การไปจำกัดจำนวนพรรค
 การเมืองในกฎหมาย ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมนั้นไม่สมควรกระทำอย่างถึง
 นอกจากเป็นการจำกัดว่าพรรคการเมืองจะต้องมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก หรือมีเงินทุนเท่า
 นั้นเท่านั้น หรือกำหนดคุณสมบัติอะไรลงไปนั้นเป็นการกระทำที่ลิดีมิชอบกับประชาธิปไตย
 แม้จะมีพรรคการเมืองเป็นจำนวนมากพรรคในระยะแรก ๆ แต่ก็อย่าลืมว่า
 พรรคที่ฐานะแน่นอนแล้ว เช่น พรรคประชาธิปัตย์ ก็ย่อมจะเป็นพรรคใหญ่พรรคหนึ่งหรืออยู่
 และเขาคิดว่าจะต้องมีอีกพรรคหนึ่งที่เป็นฐานรองกับรัฐบาลที่คั่งขึ้นใหม่ ซึ่งพรรคเล็ก ๆ
 น้อย ๆ อื่น ๆ ในเวลาไม่นานนักก็จะคงขึ้นมาสนับสนุนพรรคใหญ่ ๆ ของพรรคมีพรรคโค
 พรรคหนึ่งก็ได้ หรือไม่เช่นนั้นพรรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่วันนี้อาจรวมตัวกันเข้าเป็นพรรค
 ใหญ่อีกพรรคหนึ่งก็ได้ ถ้าหากว่าการเลือกตั้งของเราจะดำเนินไปตามนิตยประชาธิปไตย
 อย่างแท้จริง"

^{๒๖} เดธิวีส ฉบับประจำวันตี ๑๘ มิถุนายน ๒๕๑๐ หน้า ๑

^{๒๗} อังสุต ภูคเกษม "ร่างรัฐธรรมนูญและพรรคการเมือง" สยามรัฐปริทัศน์
 ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๒ ๒๐ กันยายน ๒๕๐๗ หน้า ๔๓

อย่างไรก็ตาม ปัญหาอยู่ที่ว่าจะวางมาตรการอย่างไรจึงจะทำให้พรรคการเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนี้เข้มข้มพรรค การวางมาตรการต่าง ๆ ในอันที่จะจำกัดมิให้พรรคการเมืองมากเกินไปได้ เป็นธรรมดาที่ว่าผมจะต้องเป็นการคัดค้านอิทธิพลทางการเมืองไม่ว่าจะมากน้อย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วไม่ใช่อะไรที่จะกระทำในการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่สำหรับประเทศไทยเราจากประสบการณ์ในอดีตได้ให้ข้อคิดที่ว่า การปล่อยให้เพิ่มอิทธิพลจากชนชั้นกลางนั้น ใ้คนต่างชาติเข้ามาสู่ประเทศไทยนี้เพราะจากสภาพแวดล้อม อุบัติขึ้นใจคอ ตลอดจนวัฒนธรรมของคนไทย เราต้องยอมรับความจริงว่าเราจะไม่พร้อมที่จะเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์เหมือนอย่างประเทศใด ในขณะที่เขี้ยวก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศไทยไม่อาจเป็นประชาธิปไตยได้ ประชาธิปไตยของไทยเป็นแบบการปกครองที่มีลักษณะเป็นของไทยโดยเจตนา ซึ่งถ้าไ้มาตรฐานของต่างประเทศโดยเจตนาถึงคณะมนตรีรัฐอเมริกาเป็นบรรทัดฐานแล้ว เราอาจไม่เป็นประชาธิปไตย แต่เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ หลายประเทศ เราก็ยังเป็นประชาธิปไตย แต่มีลักษณะพิเศษอย่างประการ คือเป็น "ประชาธิปไตยแบบไทย"

อาจจะเป็นความคิดที่คิดว่าเราควรที่จะวางมาตรการต่าง ๆ ในอันที่จะจำกัดมิให้พรรคการเมืองมากเกินไปได้ เพราะถ้าหากไม่จำกัดไว้ ปล่อยให้ตั้งขึ้นโดยเสรีเช่นแต่ก่อนแล้ว ประเทศไทยก็ไม่อาจเห็นระบบพรรคการเมืองหลายพรรคไปแทนการที่จะให้พรรคการเมืองขอมพรรค นอกจากจะวางมาตรการต่าง ๆ ในอันที่จะจำกัดมิให้พรรคการเมืองมากเกินไปได้ ยังอาจจะหาได้อีกทางหนึ่งนั่นก็คือ โดยวางรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ถ้าหากรัฐธรรมนูญมีบัญญัติให้อำนาจฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลมีเสถียรภาพมั่นคงแล้ว พรรคการเมืองเล็ก ๆ ก็อาจจะเข้าร่วมกับพรรคการเมืองที่ใหญ่กว่า หรือรวมตัวกันเองในระหว่างพรรคเล็ก ๆ ด้วยกัน เพื่อให้เสียงของตนเข้มแข็งขึ้น เพราะถ้าหากไม่รวมกันแล้วการที่จะเข้าบริหารก็ไม่มีคามหมายแต่อย่างใด

นอกจากนี้ยังมีอีกข้อสังเกตซึ่งเห็นชัดต่อจำนวนของพรรคการเมืองด้วย

คิด ถ้าหากมีการแบ่งเขตเลือกตั้งแล้ว สมาชิกของพรรคการเมืองเล็ก ๆ ที่มีโอกาสที่จะได้รับเลือกตั้ง แค่ว่าหากใช้วิธีการรวมเขตแล้ว ผู้แทนที่จะได้รับเลือกตั้งก็คงสังกัดพรรคใดในพรรคที่อยู่ในจังหวัดเลือกตั้งก็ได้รับความนิยมเป็นอันมาก ส่วนพรรคที่ได้รับความนิยมถดถอยมา หรือพรรคอื่น ๆ ก็จะไม่มีโอกาสที่จะได้ผู้แทนเลย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว บกม. เป็นทางหนึ่งที่จะสนับสนุนให้ผู้สมัครของารวมกัน เป็นกลุ่มก้อน หรือนำจากพรรคการเมืองเดียวกัน เพื่อให้ได้รับเลือกตั้ง จึงเป็นการป้องกันมิให้มีพรรคการเมืองเล็ก ๆ มากเกินไป

อย่างไรก็ตาม ความล้มเหลวของพรรคการเมืองในอีกสมัย ถ้าพิจารณาที่มีผลของเขตแล้ว มิได้เกิดจากระบบของพรรคการเมืองแต่เกิดจากตัวบุคคลนั่นเอง กล่าวคือ นักการเมืองของใครส่วนมากยังขาดเจตนาสุจริตที่จะทำเป็นงานของพรรคการเมืองให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนของระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง และเมื่อพรรคการเมืองกลายเป็นองค์การที่ปราศจากความหมายทั้งในทางอุดมคติและเจตนาที่เชื่อถือแล้ว ไม่ว่าพรรคการเมืองนั้นจะเป็นระบบใดจะมีมากพรรคหรือน้อยพรรคก็ตาม ก็คงไม่อาจทำเป็นงานไปได้อย่างเป็นผลดี เพราะฉะนั้น การที่จะแก้ไขข้อบกพร่อง จึงควรเร่งเชิงในด้านตัวบุคคล เป็นองค์สำคัญ ซึ่งถ้าหากเราสามารถแก้ไขในด้านตัวบุคคลได้แล้ว กล่าวคือสามารถที่จะเลือกเห็นนักการเมืองที่มีความรู้ความสามารถ มีความรับผิดชอบอันรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นตัวแทนของประชาชน เข้ามารับบริหารประเทศแล้ว ไม่คงต้องอ้อเอ่ยว่า ระบอบประชาธิปไตยของเราจะต้องดำเนินไปอย่างราบรื่น และพรรคการเมืองก็จะกลายเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำมาซึ่งประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นอันรวม

มีผู้อ่านบางคนที่ควรจะนำมาพิจารณาอีกคือ พรรคการเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า ควรจะให้มีสภาพเป็นนิติบุคคลหรือไม่ ทั้งนี้จะพิจารณาถึงเรื่องนี้จะกล่าวถึง

๑๘ ทัศนะการวิจารณ์ "การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร" การเมือง ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๐ หน้า ๑๑ - ๑๒

พรรคการเมืองที่เกิดขึ้น โดยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๔๔ แต่ไทยยังเอป
 เดียงก่อน ทั้งนี้ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณา ความพระราชบัญญัติฉบับนี้ พรรคการเมืองที่
 ได้มาจกคณะเป็น ๓ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล
 เพราะพระราชบัญญัติพรรคการเมืองไม่ได้กำหนดไว้ เหตุผลที่ผู้ร่างกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้
 เช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่ารัฐบาลยังไม่แน่ใจว่าพรรคการเมืองที่จะเกิดขึ้นนั้น จะสามารถ
 ดำเนินงานไปควบคู่เป็นประโยชน์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย อาจจะมีอุปสรรค
 บางประการซึ่งทำให้พรรคการเมืองของอันเล็กไป จึงได้ตกลงกำหนดให้พรรคการเมือง
 เป็นนิติบุคคลแล้ว การล้มเลิกพรรคการเมืองย่อมประสบความยุ่งยาก เพราะต้องมีวิธีทำ
 เป็นการหยาดบ่างตามหลักการอันเจกนิติบุคคล เหตุผลดังกล่าวเป็นแค่เพียงการคาดคะเน
 ของผู้เขียนเท่านั้น เพราะไม่สามารถหาหลักฐานมาสนับสนุนได้ แต่ก็เหตุผลที่น่าจะเขียน
 ไปได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพรรคการเมืองจะไม่มีสภาพเป็นนิติบุคคล แต่พระราชบัญญัติ
 พรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๔๔ ก็ได้บัญญัติให้พรรคการเมืองสามารถดำเนินกิจการบางอย่าง
 และมีสิทธิบางประการ ตลอดจนสามารถเป็นโจทก์เป็นจำเลยได้ ความที่ได้บัญญัติไว้ไม่ว่า
 ๑๑ และ ๑๒ มาตรา ๑๒ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑๑ พรรคการเมืองที่ได้จดทะเบียนตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ นอก
 จากจะมีสิทธิดำเนินกิจการของพรรคการเมืองและกิจการอื่นเพื่อให้เป็นไปตามกำหนดตนโดย
 หมายของพรรคการเมืองแล้ว ยังมีสิทธิเฉพาะดังต่อไปนี้

- ๑. สิทธิที่จะรับเงินค่าบำรุงจากสมาชิกเป็นรายเดือน ไม่เกินเดือนละ ๑๐๐ บาท
 หรือครั้งเดียวไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท และค่าธรรมเนียมอื่น ซึ่งเกินครั้งเดียวไม่เกิน ๑๐๐ บาท
- ๒. สิทธิที่จะรับเงินและทรัพย์สินซึ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งอุทิศให้
- ๓. สิทธิที่จะไ้มาซึ่งสถานที่ตั้งสำนักงานใหญ่ และสำนักงานสาขาและเครื่องมือ
 เครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับกิจการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง

มาตรา ๑๒ พรรคการเมืองที่ได้จดทะเบียนตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ อาจ

เป็นโจทก์เป็นจำเลย หรือคำเป็นคดีอย่างอื่นในศาล ในนามของพรรคการเมืองในทางหนึ่งใด และเพื่อประโยชน์แห่งมหาชน ให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แทนของพรรคการเมือง

กล่าวโดยสรุปแล้ว พรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๔ ไม่เป็นนิติบุคคล และมีลักษณะคล้ายนิติบุคคล สำหรับพรรคการเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า ผู้เขียนเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีฐานะเป็นนิติบุคคลเหมือนดังพรรคการเมืองที่ได้เกิดขึ้นมาแล้ว แต่ทั้งนี้ขอแนะว่า พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ร่างไปนั้นจะต้องมีบทบัญญัติให้อิทธิบางประการ ตลอดจนบัญญัติให้พรรคการเมืองสามารถดำเนินกิจการบางอย่างได้นอกเหนือไปจากกิจการของพรรคการเมือง เช่นกันว่า สามารถเป็นโจทก์ เป็นจำเลย หรือคำเป็นคดีอย่างอื่นในศาลได้ ซึ่งอย่างน้อยก็จะต้องให้คิดเทียบกับที่ใดมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับเก่า หรืออาจจะบัญญัติใหม่ขอมหากวางกว้างกว่า ทั้งนี้สุดแล้วแต่ความจำเป็นและความเหมาะสม

ปัญหาที่น่าจะพิจารณาคือไปก็คือ พรรคการเมืองที่จะมีขึ้นในอนาคตจะสามารถดำเนินไปได้ตลอดเพียงใด เพราะพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในต่างประเทศนั้น ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานจนกระทั่งมีลักษณะดังเช่นปัจจุบันนี้ และพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นนั้นก็เกิดจากความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ส่วนของไทยเราพรรคการเมืองเกิดขึ้นจากบุคคลเพียงไม่กี่คน และที่สำคัญคือเกิดขึ้นโดยกฎหมาย เพราะฉะนั้นจึงไม่อาจหวังได้ว่าพรรคการเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคตไม่ว่าจะเป็นระบบใด จะสามารถดำเนินไปอย่างใดนอกคามที่มุ่งหวังไว้ได้ ผู้เขียนเกรงว่าพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นโดยกฎหมายและโดยบุคคลเพียงไม่กี่คนมารวมกันจัดตั้ง คงไม่อาจดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น และในที่สุดประวัติศาสตร์ก็อาจจะซ้ำรอยอีก นั่นก็คือ การเลิกขบวนการเมืองเหมือนดังที่เป็นมาจนชั่วในอดี

อย่างไรก็ตาม จากการที่รัฐบาลมีเจตนาแน่วแน่ในอันที่จะให้พรรคการเมือง ซึ่งจะมีขึ้นในอนาคตสามารถดำเนินไปได้เป็นรูปผลคือการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนการที่ประชาชนได้ไขความสนใจต่อความเป็นไปของบ้านเมืองเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อน ก็ขอหวังได้บ้างว่าพรรคการเมืองที่มีขึ้นในอนาคตอันใกล้ คงจะนำพาซึ่งผลดีต่อประเทศชาติบ้างไม่มากนักนับแต่จะไม่ค่อยได้ขบถที่ตามทีมุ่งหวังไว้ก็ตาม